
<https://doi.org/10.18778/1644-857X.21.01.03>

ZBIGNIEW ANUSIK

UNIwersytet Łódzki / UNIVERSITY OF ŁÓDŹ

 <https://orcid.org/0000-0002-5483-4970>

Kasztelana sandomierskiego Mikołaja Spytkę Ligęzy (ok. 1563–1637) sprawy rodzinne i majątkowe. Przyczynek do genealogii i dziejów gorzyckiej linii rodziny Ligęzów herbu Półkozic

ABSTRACT

Family and property matters of Mikołaj Spytek Ligęza (ca. 1563–1637), the castellan of Sandomierz. Contribution to the genealogy and history of the Gorzyce line of the Ligęza family, Półkozic coat of arms

Presented article is dedicated to the life and the (closer and a little more distant) family of the castellan of Sandomierz, Mikołaj Spytek Ligęza, Półkozic coat of arms (ca. 1563–1637), who was man of many talents, respected by contemporaries and well assessed by posterity. The author introduces a number of significant corrections and additions to the genealogy of the Gorzyce branch of the Ligęza family. This includes the most important events from the biography of the parents of the protagonist of this study. Based on the discovered sources, the author analyses the reasons as to why their marriage broke up and describes the material conditions of their separation. He presents also the fate of Mikołaj Spytek's only brother, as well as his two sisters and their offspring. The author focuses also on the broadly understood family of the later castellan of Sandomierz, i.e. brothers and sisters of his father, as well as on his mother's sisters and their husbands. During his long life, Mikołaj Spytek Ligęza was in touch with the children of his uncles and aunts, and therefore this article includes a full list of such relatives. The children of numerous first cousins of the castellan of Sandomierz are also included. Additionally, the article sheds light on important details in the biography of Mikołaj Spytek Ligęza, such as a proposition to postpone his birth date to early 1563. The history of two marriages of Mikołaj Spytek is analysed, proving that the information on his first marriage with Zofia Rzeszowska, Doliwa coat



Received: 2022-04-15. Verified: 2022-04-15. Revised: 2022-04-28. Accepted: 2022-05-04

© by the author, licensee University of Łódź – Łódź University Press, Łódź, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

of arms, which exists in the literature on the subject, is incorrect. Furthermore, the author also establishes the state of landed possessions of the parents of the later castellan of Sandomierz and describes Mikołaj Spytek's endeavours in this field. At the end of his life, according to the author, castellan of Sandomierz owned a slightly smaller land estate than previously believed. Moreover, the article deals with the history of the marital relationships of two daughters of Mikołaj Spytek Ligeza from his second marriage – Zofia Pudencjanna, wife of Władysław Dominik prince Ostrogski-Zasławski and Konstancja, married to Jerzy Sebastian Lubomirski in 1637. Finally, the author briefly presents the fate of the latifundium created by Mikołaj Spytek Ligeza, which, initially divided between his daughters, was merged again in 1653, eventually falling into the hands of the Lubomirski family.

Keywords: Mikołaj Spytek Ligeza, Półkozic coat of arms, Gorzyce line of the Ligeza family, Polish nobility, land property, Polish-Lithuanian Commonwealth in 16th and 17th century, genealogy

STRESZCZENIE

Prezentowany tu artykuł poświęcony jest znanemu z aktywności na wielu polach, szanowanemu przez współczesnych i dobrze ocenianemu przez potomnych, kasztelanowi sandomierskiemu Mikołajowi Spytкови Ligezie herbu Półkozic (ok. 1563–1637) oraz jego bliższej i dalszej rodzinie. Autor wprowadził szereg istotnych poprawek i uzupełnień do genealogii gorzyckiej linii rodziny Ligezów. Przedstawił najważniejsze wydarzenia z biografii rodziców bohatera niniejszego studium. Na podstawie odnalezionych źródeł dokonał analizy powodów, dla których rozpadło się ich małżeństwo i opisał materialne warunki ich rozstania. Przedstawił także losy jedyne go brata i dwóch siostr Mikołaja Spytka oraz ich potomstwa. W kręgu zainteresowań autora znalazła się również dalsza rodzina późniejszego kasztelana sandomierskiego, czyli jego stryjowie, stryjenki oraz siostry jego matki i ich mężowie. Mikołaj Spytek Ligeza stykał się też w swoim długim życiu ze swoim stryjecznym i ciotecznym rodzeństwem. W prezentowanym tu tekście znalazł się zatem i pełen spis takich właśnie krewnych bohatera. Uwzględniono również potomstwo licznych braci i siostr stryjecznych i ciotecznych kasztelana sandomierskiego. Autor dokonał również kilku ważnych uściśleń w biografii Mikołaja Spytka Ligezy. Zaproponował przesunięcie daty jego urodzin na początek 1563 r. Przedstawił dzieje jego dwóch małżeństw (funkcjonująca w literaturze przedmiotu informacja o pierwszym małżeństwie Ligezy z Zofią Rzeszowską herbu Doliwa jest nieprawdziwa). W artykule ustalono ponadto stan posiadania rodziców późniejszego kasztelana sandomierskiego oraz opisano jego własne dokonania na tym polu. Okazało się, że u schyłku życia był on właścicielem nieco mniejszego majątku ziemskiego, niż zwykło się dotąd uważać. Omówiono także dzieje związków małżeńskich dwóch córek Mikołaja Spytka z drugiego małżeństwa – Zofii Pudencjanny, żony Władysława Dominika ks. Ostrogskiego-Zasławskiego oraz Konstancji, wydanej w 1637 r., kilka miesięcy przed śmiercią bohatera tego tekstu, za Jerzego Sebastiana Lubomirskiego. W ostatniej części artykułu przedstawiono pokrótce dalsze losy stworzonego przez Mikołaja Spytka Ligezę latyfundium, które podzielone między jego córki, w 1653 r. uległo ponownemu scaleniu, trafiając ostatecznie w ręce rodziny Lubomirskich.

Słowa kluczowe: Mikołaj Spytek Ligeza herbu Półkozic, gorzycka linia rodziny Ligezów, polska szlachta, własność ziemska, Rzeczpospolita w XVI i XVII wieku, genealogia

Przystępując do przedstawienia stosunków rodzinnych Mikołaja Spytkę Ligezy h. Półkoźic, wypada zacząć od przywołania opinii Waleriana Nekandy Trepki, znanego plotkarza i niestrudzonego tropiciela plebejuszy próbujących bezprawnie przeniknąć do stanu szlacheckiego. Na kartach jego słynnego *Liber chamorum* znalazło się bowiem miejsce również dla przyszłego kasztelana sandomierskiego, o którym Trepka napisał: „Ligeza Mikołaj, co był starostą bieckim (ocięć jego Mikołaj pojał był Jordanównę, dziewczkę pana krakowskiego), pisał się z Bobrku, kasztelanem wiślickim był. Niedobrze z sobą to stadło mieszkało; na ostatek rozwiodła się z tem panem wiślickim. W Krakowie [i] w Zgłobniu, majątności swej mieszkała. Chciał ją był z tego wygnać ten Mikołaj, syn jej, który na ten czas był kasztelanem czechowskim, wskazała matka jego ta Jordanówna, do niego anno 1606, już będąc stara, przy kupie to ludzi różnych i zacnych, w głos wskazywała mówiąc: »niech mi ten nie-Ligeza da pokój i niech mię szanuje, bo jako ja powiem prawdę, że on nie syn Ligezin, i z kimem go miała, tedy on i z tego, w co po Ligezie wlaźł, wypadłby pewnie, a żywych kilka jeszcze świadków mam, że tak jest, i ocięć ten jego żyw, i ten powiedziałby to istotnie«. Dał jej tedy Mikołaj pokój do śmierci, a z tych dwa, co beli przy tem obesłaniu, mnie tę relację podali i dziwnych rzeczy o tem Mikołaju Spytku Ligezie trefnych napowiedzieli”¹.

Trzeba przyznać, że przynajmniej część informacji zawartych w przytoczonej tu opowieści autora *Liber chamorum* znajduje potwierdzenie źródłowe. Warto również dodać, że biorąc za dobrą monetę sugestywny przekaz Trepki, sformułowano opinię, jakoby współcześni podawali w wątpliwość legalne pochodzenie bohatera niniejszego studium². Tymczasem już wydawcy dzieła pana Waleriana zwrócili uwagę na wydarzenie z jego biografii, które z całą pewnością musiało rzutować na niechętny, a nawet wrogi stosunek Trepki do Mikołaja Spytkę Ligezy. W 1604 r. Walerian Trepka, syn Hieronima, późniejszy autor *Liber chamorum*, wniósł do ksiąg grodzkich krakowskich protestację przeciwko Ligezie, podając się za niewinną ofiarę dokonanego na sobie gwałtu. Jak twierdził poszkodowany, w dniu 11 lutego 1604 r. „wędrował sobie spokojnie, choć »more militari«, z kilku sługami i z końmi, podobno wielkiej ceny,

¹ W. Nekanda Trepka, *Liber generationis plebeanorum* („*Liber chamorum*”), wyd. W. Dworzaczek, J. Bartyś, Z. Kuchowicz, cz. 1 (*Wstępy wydawców i tekst*), Wrocław 1963, nr 1119, s. 300–301.

² Por. H. Kowalska, *Ligeza Mikołaj z Bobrku*, [w:] *Polski słownik biograficzny* [dalej: *PSB*], t. XVII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1972, s. 319.

kiedy nagle napadł na niego pono niesprowokowany Mikołaj Spytka Ligeża, kasztelan czechowski i starosta biecki, pojmał i zaprowadził do swej wsi Lubczy. Więził go tam przez dziewięć dni, po czym przewiózł do Biecza i w tamtejszym więzieniu grodzkim trzymał jeszcze przeszło dwa tygodnie, wymuszając podpisanie jakiejś bliżej nieokreślonej deklaracji czy zobowiązania. W Lubczy nasz autor został tęgo oćwiczony batem. Mimo zamknięcia zdołał jednak sprowadzić do tej wsi woźnego z asystą, ale ci nie uzyskali dostępu do więźnia i obdukcji świeżych śladów pobicia mogli dokonać jedynie przez szybę zamkniętego okna. Te razy nie musiały być jednak aż tak dotkliwe, skoro po wyjściu z więzienia bieckiego już ich nie było znać i pan Walerian, skarżąc Ligeżę, mógł się powołać tylko na tę dawną, tak bardzo niedokładną wizję przez okno. W dwadzieścia lat po tym wydarzeniu Trepka w swej księdze tęgo osmarował Ligeżę, podając w wątpliwość prawowitość jego urodzenia, z pierwszej zaś jego żony robiąc trucicielkę usiłującą dokonać mężobójstwa. Czy te opowiadania dyktowała pamięć doznanej ongiś zniewagi, czy też, co wielce prawdopodobne, już wtedy około r. 1604 szarpał opinię kasztelana i właśnie za to spotkały go ciężki?³ Niezależnie od motywów, którymi kierował się Trepka, i tego, czym tak naprawdę naraził się Ligeżę, musimy przyznać, że przywołany przez wydawców *Liber chamorum* epizod z jego biografii w bardzo dużym stopniu obniża wiarygodność przekazu podważającego legalność pochodzenia późniejszego kasztelana sandomierskiego.

W jednym jednak Walerian Nekanda Trepka miał rację. Związek rodziców Mikołaja Spytka Ligeży okazał się nieudany, obfitował w skandale i zakończył się rozstaniem małżonków. Spróbujmy zatem przybliżyć ich sylwetki i przedstawić okoliczności, które doprowadziły do definitywnego rozpadu tego niedobranego małżeństwa. Ojcem Mikołaja Spytka był Mikołaj Ligeża z Bobrku (1529–1603), najmłodszy syn burgrabiego zamku krakowskiego Feliksa, zwanego też Szczęsnym (zm. po 1539), i wojewodzianki krakowskiej Zofii Tarnowskiej h. Leliwa (zm. po 1550). Matka Mikołaja Ligeży była rodzoną siostrą Jana Amora Tarnowskiego (1488–1561), kasztelana krakowskiego i hetmana wielkiego koronnego, jednego z najpotężniejszych wielmożów małopolskich. W latach czterdziestych XVI w. Ligeża był pokojowcem Zygmunta Augusta. W 1550 r. wraz ze starszymi braćmi dokonał podziału majątku po ojcu. W styczniu

³ Por. Archiwum Narodowe w Krakowie [dalej: ANK], *Castrensia Cracoviensia Relationes* [dalej: CCR], nr 675, s. 502–504; W. Nekanda Trepka, *op. cit.*, s. XX.

1555 r. król zezwolił Mikołajowi Ligezie na wykup starostwa żydaczowskiego w województwie ruskim z rąk Melchiora Paniowskiego, dając mu równocześnie dożywocie na tej królewskiej ziemi. Ligeza nie zdołał jednak ani wówczas, ani w ciągu kilku najbliższych lat objąć w realną posesję Żydaczowa. W styczniu 1557 r. Mikołaj Ligeza, określony w przywileju jako dworzanin i sekretarz królewski, otrzymał z kolei nadanie starostwa grodowego chełmskiego. Nie wszedł jednak nigdy w jego posiadanie, gdyż wiadomość o śmierci dotychczasowego starosty Gabriela Tarły okazała się fałszywa. W 1561 r. (przed 15 sierpnia) Zygmunt August obdarzył Ligezę urzędem kasztelana czechowskiego. W tym samym roku (17 października) otrzymał on ponowny konsens królewski na wykupienie starostwa żydaczowskiego, tym razem z rąk spadkobierców Melchiora Paniowskiego. Król przyznał mu wówczas po raz kolejny dożywocie na tych dobrach domeny oraz wyraził zgodę (20 października) na zastawianie w razie potrzeby wsi przynależnych do tej dzierżawy. Wkrótce potem kasztelan czechowski objął starostwo żydaczowskie w realne posiadanie⁴.

W 1561 lub też na początku 1562 r. Mikołaj Ligeza ożenił się z Elżbietą Jordanówną h. Trąby. Żona Mikołaja, a matka bohatera niniejszego studium była najstarszą córką późniejszego kasztelana krakowskiego Spytka Wawrzyńca Jordana (1518–1568) i Anny z Sieniawskich h. Leliwa (zm. 1597). Jej dziadkiem macierzystym był wojewoda ruski i hetman wielki koronny Mikołaj Sieniawski

⁴ Por. A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. XIV, Warszawa 1911, s. 256; H. Kowalska, *op. cit.*, s. 318; A. Kamiński, *Ligeza Piotr z Bobrku i Chrzanowa*, [w:] *PSB*, t. XVII, s. 322 (tu data śmierci Feliksa Ligezy); W. Dworzaczek, *Hetman Jan Tarnowski. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego*, Warszawa 1985, s. 255; *Urzednicy województwa krakowskiego XVI–XVIII wieku. Spisy* [dalej: *Urzednicy krakowscy*], oprac. S. Cynarski, A. Falniowska-Gradowska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1990, nr 858 (dotyczy Feliksa Ligezy); *Urzednicy województwa sandomierskiego XVI–XVIII wieku. Spisy* [dalej: *Urzednicy sandomierscy*], oprac. K. Chłapowski, A. Falniowska-Gradowska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1993, nr 116 (nadanie kasztelanii czechowskiej M. Ligezie); Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie [dalej: AGAD], Metryka Koronna [dalej: MK] 78, f. 343v–347, 350v–353 (podział dóbr ojczystych i macierzystych przez braci Ligezów, synów Feliksa dokonany 16 VII 1550 r. oraz zastrzeżenie, że jest to podział tymczasowy, ze względu na to, że żyje jeszcze Zofia z Tarnowskich Ligezina, w której posiadaniu znajduje się część podlegających podziałowi dóbr); MK 85, f. 47–48 (konsens na wykupienie starostwa żydaczowskiego od Melchiora Paniowskiego); MK 90, f. 153–153v (nadanie starostwa chełmskiego po śmierci Gabriela Tarły); MK 95, f. 550v–551, 551v–552v (konsens na wykupienie Żydaczowa z rąk spadkobierców M. Paniowskiego i zgoda na zastawianie wsi tego starostwa).

(zm. 1569). W 1557 r. Elżbieta została wydana za mąż za Stanisława Bonera h. Bonarowa, syna Seweryna (zm. 1549), kasztelana sądeckiego, i Zofii z Bethmanów h. własnego (zm. 1532), wnosząc mu 4235 florenów, czyli złotych polskich posagu. Pierwszy mąż Jordanówny był starostą bieckim i czchowskim. Miał również spore dobra dziedziczne, których głównym ośrodkiem był zamek w Ogrodzieńcu. Małżeństwo to nie trwało jednak długo, gdyż Stanisław Boner zmarł bezpotomnie już 14 listopada 1560 r. w Bolonii, dokąd wyjechał w celu poratowania zdrowia. Owdowiałej żonie pozostawił oprawę na dobrach dziedzicznych i zapis na starostwie bieckim⁵.

W literaturze przedmiotu pojawia się stwierdzenie, że dzięki ożenkowi z wdową po Stanisławie Bonerze Mikołaj Ligęza przejął starostwo bieckie. W rzeczywistości jednak sprawa była o wiele bardziej skomplikowana. Pierwszy mąż Elżbiety z Jordanów władał bowiem Bieczem z przyległościami jako posesor zastawny. Rodzice Stanisława, Seweryn i Zofia Bonerowie w 1520 r. udzielili Zygmuntowi I Staremu pożyczki w wysokości 10 tys. florenów i przejęli w użytkowanie całe starostwo bieckie, które miało pozostawać w ich rękach aż do czasu spłacenia przez skarb państwa należnej im wierzytelności. W 1547 r. Seweryn Boner uzyskał konsens królewski na przekazanie Biecza dowolnej, wskazanej przez siebie osobie. Ostatecznie jednak zatrzymał te dobra w swoim posiadaniu aż do śmierci. Po zgonie kasztelana sądeckiego starostwem bieckim zarządzali wspólnie jego synowie – Jan i Stanisław. Dnia 26 czerwca 1550 r. dokonali oni w Piotrkowie podziału dóbr po matce. W wyniku zawartej wówczas umowy zastaw na Bieczu przypadł Stanisławowi, któremu dwa dni później król nadał starostwo bieckie w dożywocie. Po zawarciu związku małżeńskiego z Elżbietą z Jordanów Stanisław Boner zapisał jej z kolei dożywocie na sumie zastawnej 10 tys. florenów zabezpieczonej na Bieczu i dobrach starościńskich. Warto też dodać, że w ciągu 40-letnich rządów w starostwie bieckim Bonerowie oddali w zastaw innym posiadaczom cały szereg wsi, wójtostw, sołectw i gruntów wchodzących w skład tej królewskiej dziedziny. Dążąc do ponownego scalenia dóbr należących do starostwa bieckiego, Jan Boner (zm. 1562), starszy brat

⁵ Por. B. Paprocki, *Herby rycerstwa polskiego*, wyd. K.J. Turowski, Kraków 1858, s. 251; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIV, s. 256; A. Kamiński, *Jordan Spytek Waurzyniec z Zakliczyna*, [w:] *PSB*, t. XI, Wrocław-Warszawa-Kraków 1964–1965, s. 282–283; W. Budka, *Boner Stanisław*, [w:] *ibidem*, t. II, Kraków 1936, s. 302; H. Kowalska, *op. cit.*, s. 318; AGAD, MK 96, f. 26–26v (tu dożywocie na starostwie bieckim dla Elżbiety z Jordanów Ligęziny).

Stanisława, wystarał się u króla o przywilej, na mocy którego otrzymał zgodę na wykupienie tych zastawów z rąk dotychczasowych użytkowników. Co ciekawe, we wspomnianym tu dokumencie, wydanym w Wilnie 29 listopada 1560 r., Jan Boner został nazwany starostą bieckim. Jest mało prawdopodobne, aby Boner już wówczas wiedział o śmierci młodszego brata, który zmarł we Włoszech 15 dni wcześniej. Na pewno nie wszedł też w realne posiadanie tych dóbr domeny, gdyż już w lutym 1561 r. objęła je wdowa po Stanisławie, Elżbieta z Jordanów Bonerowa. Dnia 15 kwietnia tego samego roku rozpoczęła też ona wykonywanie obowiązków starosty. Formalne potwierdzenie tego stanu rzeczy nastąpiło 12 czerwca 1562 r., gdy Elżbiecie Jordanównie, wówczas już żonie Mikołaja Ligęzy, król Zygmunt August nadał dożywocie na starostwie bieckim i przyznał jej prawo do wykupowania dóbr odłączonych od tej królewskiej⁶.

Objęcie rządów w Bieczu przez Elżbietę z Jordanów 1^o v. Bonerową 2^o v. Ligęzinę doprowadziło do ostrej dyskusji podczas sejmiku egzekucyjnego w Piotrkowie w grudniu 1562 r. Problem polegał na tym, że starostwo bieckie było starostwem grodowym, co oznacza, że tamtejsi starostowie sprawowali władzę sądowniczą na terenie swojej jurysdykcji i byli zobowiązani do prowadzenia ksiąg grodzkich (sądowych). Pełnili również funkcje policyjne związane

⁶ Por. AGAD, MK 78, f. 201–205 (podział dóbr po Zofii z Bethmanów Bonerowej), f. 263v–265 (dożywocie na Bieczu dla Stanisława Bonera); MK 95, f. 153v–155 (potwierdzenie przywileju z 20 X 1547 r. zezwalającego Sewerynowi Bonerowi na swobodne dysponowanie starostwem bieckim), f. 455v–456 (zezwoleńie na wykupowanie dóbr w starostwie bieckim przez Jana Bonera); MK 96, f. 26–26v (nadanie Elżbiecie z Jordanów Ligęzinie dożywocia na starostwie bieckim), f. 28–29v (tu zatwierdzenie ugody zawartej 15 VIII 1561 r. między Elżbietą z Jordanów Bonerową, „starością biecką, miasta i starostwa bieckiego dzierżawcą”, a rajcami bieckimi); ANK, Castrensia Biecensia [dalej: CB], nr 11, s. 1 (tu Elżbieta Bonerowa jako starosta biecki), s. 116 (tu 29 IV 1562 r. Mikołaj Ligęza po raz pierwszy odnotowany w księgach grodzkich jako mąż Elżbiety z Jordanów); W. Budka, *op. cit.*, s. 302 (tu błędna informacja, że Stanisław Boner został starostą bieckim już w 1547 r.); K. Chłapowski, *Realizacja reform egzekucji dóbr (1563–1665). Sprawa zastawów królewskich małopolskich*, Warszawa 1984, s. 197 (tu wśród zastawnych posiadaczy Biecza błędnie umieszczono drugą żonę Seweryna Bonera, Jadwigę z Kościeleckich); H. Kowalska, *op. cit.*, s. 318 (tu błędna informacja, jakoby w czerwcu 1561 r. M. Ligęza uzyskał konsens na wykupienie starostwa bieckiego od żony. Dodajmy, że w owym czasie Elżbieta z Jordanów nie była jeszcze żoną Ligęzy, a autorka odwołuje się do źle odczytanego dokumentu z czerwca 1562 r.); *Urzednicy krakowscy*, nr 53, 54 i 55 (tu powtórzona błędna informacja o konsensie dla M. Ligęzy z czerwca 1561 r.).

z zapewnieniem bezpieczeństwa na podległym im terenie. Posłowie protestowali więc przeciwko powierzeniu funkcji starosty bieckiego kobiecie. Podważali też legalność dokonanego na rzecz Bonerów zastawu, gdyż było to sprzeczne z brzmieniem statutów nieszawskich z 1454 r. zakazujących królowi zastawiania starostw grodowych. Żądali więc uznania sumy zastawu na Bieczu za sumę „nową”, czyli podlegającą wykupowi przez skarb państwa. Reprezentanci izby poselskiej twierdzili także, że skoro suma zastawu na Bieczu ma zostać spłacona, to należy również anulować prawo Ligęziny do dożywocia na tej sumie. W czasie dyskusji w senacie w obronie córki wystąpił Spytek Wawrzyniec Jordan (ówczesnie wojewoda krakowski), który obiecał w jej imieniu płacić kwartę z dóbr starostwa. Twierdził również, że znajdzie człowieka zastępującego kasztelanową czechowską w sprawowaniu sądów, któremu będzie płacił 100, a nawet 200 florenów rocznej pensji. Co ciekawe, tylko część obecnych w Piotrkowie senatorów poparła stanowisko wojewody krakowskiego. Pozostali opowiedzieli się bowiem za przyjęciem postulatów wysuwanych przez izbę poselską. Wobec wyraźnej rozbieżności stanowisk w izbie wyższej Zygmunt August odwłókł nieco w czasie rozstrzygnięcie tej kwestii. Ostatecznie 13 grudnia 1562 r. wydał dekret, w którym uznał sumę zastawu na Bieczu za podlegającą wykupowi. Jednocześnie, ku niezadowoleniu posłów, potwierdził jednak prawo Elżbiety z Jordanów Ligęziny do dożywocia na tej sumie, co oznaczało w praktyce pozostawienie starostwa bieckiego w jej rękach⁷.

W dniu 4 października 1563 r. kasztelan czechowski Mikołaj Ligęza i Elżbieta z Jordanów spisali w Bieczu akt wzajemnego dożywocia na wszystkich swoich dobrach nieruchomości i ruchomych. W tym samym dniu Ligęza powierzył żonie opiekę nad synem Mikołajem Spytkiem na wypadek swojej śmierci. Na współopiekunów malca wyznaczył teścia, wojewodę krakowskiego Spytka Wawrzyńca Jordana, swojego brata ciotecznego, kasztelana wojnickiego Jana Krzysztofa Tarnowskiego (zm. 1567) oraz dalszego krewnego, Stanisława Ligęzę z Bobrku, dziedzica na Bolesławiu. Sprawowanie przez Elżbietę Ligęzinę funkcji grodowego starosty w Bieczu wymagało wyznaczania subdelegatów zastępujących ją w sądzie

⁷ Por. *Źródłopisma do dziejów unii Korony Polskiej i W.X. Litewskiego*, cz. 2, oddział I, wyd. A.T. Działyński, Poznań 1861, s. 230–231, 237; H. Kowalska, *op. cit.*, s. 318 (tu błędna informacja, że zaraz po sejmie 1562/1563 r. funkcję starosty bieckiego objął Mikołaj Ligęza).

grodzkim i w prowadzeniu ksiąg sądowych. W 1561 r. podstarościm bieckim był Jan Bylicki, obowiązki sędziego grodzkiego wykonywał podsędek krakowski Jakub Rozeń (jednocześnie sędzia grodzki w Sączu), a księgi sądowe prowadził Walenty Falkowski. Później jako subdelegat Ligęziny do spraw jurysdykcji występował też Mikołaj Jordan. W miarę upływu czasu coraz większy wpływ na funkcjonowanie urzędu starościńskiego wywierał jednak drugi mąż Elżbiety z Jordanów. Przynajmniej od połowy lat sześćdziesiątych XVI stulecia Mikołaj Ligęza przejął też ostatecznie od żony jej dotychczasowe obowiązki i w oficjalnych dokumentach zaczął być tytułowany starostą bieckim. Dnia 22 maja 1565 r. uzyskał potwierdzenie prawa do dożywotniego użytkowania wchodzącego w skład starostwa bieckiego miasta Ciężkowice, wójtostwa w tym mieście oraz wsi Kiprzna, Boguniowice i Lubcza. Uzyskany wówczas przez Ligęzę przywilej obejmował również stanowiące odrębne dzierżawy wsie Trzcienica i Turza. Nadanie to kasztelan czechowski uzyskał z zastrzeżeniem, że z dochodów starostwa bieckiego będzie wypłacał roczną pensję w wysokości 100 florenów dworzaninowi królewskiemu Stanisławowi Orzechowskiemu. Oficjalne przejęcie przez Mikołaja Ligęzę starostwa bieckiego nastąpiło jednak dopiero w czasie trwania sejmu lubelskiego 15 maja 1569 r. Kasztelan zawichojski (awans na ten urząd uzyskał Ligęza w 1566 r.) otrzymał wówczas nadanie tego starostwa w dożywocie z pełnią władzy starościńskiej (*cum plena et omnimoda iurisdictione capitaneali*), obowiązkiem wnoszenia do skarbu królewskiego 600 florenów rocznie oraz prawem spłacenia sukcesorów Stanisława Bonera z sumy zastawnej na Bieczu. W przywileju tym potwierdzono również dożywocie Elżbiety z Jordanów na dobrach starostwa bieckiego⁸.

W połowie lat siedemdziesiątych XVI w. stosunki między Mikołajem Ligęzą a jego żoną uległy daleko idącemu pogorszeniu. Obdarzona gorącym temperamentem Elżbieta zaczęła zdradzać męża, wzięwszy sobie za kochanka niejakiego Komorowskiego. Kolejnym

⁸ Por. ANK, CB, nr 11, s. 1–2, 218–220 (tu Mikołaj Ligęza i Elżbieta z Jordanów zapisują sobie wzajemnie dożywocie na wszystkich dobrach), s. 220–221 (wyznaczenie opiekunów dla Mikołaja Spytka Ligęzy) i 524 (tu w 1566 r. M. Ligęza ponownie z tytułem starosty bieckiego); *Urzednicy krakowscy*, nr 55; AGAD, MK 99, f. 181v–182 (tu 24 II 1565 r. M. Ligęza nazwany starostą bieckim); MK 100, f. 4v (tu przywilej z 22 V 1565 r., gdzie M. Ligęza również nazwany został starostą bieckim); MK 105, f. 202v–204v (tu nadanie starostwa bieckiego M. Ligęzie w Lublinie 15 V 1569 r.); *Urzednicy sandomierscy*, nr 1333 (tu informacja o objęciu przez Ligęzę kasztelanii zawichojskiej w 1566 r.).

jej adoratorem był sługa kasztelana zawichojskiego noszący nazwisko Winiarski. W końcu doszło do tego, że Jordanówna potajemnie uciekła od męża i dzieci, zabierając ze sobą część kosztowności. Podobno zleciła też otrucie Ligezy. Potwierdzenie tych faktów znajdujemy w liście napisanym przez kasztelana zawichojskiego do żony 22 sierpnia 1575 r. Autor odwołuje się w nim niewątpliwie do wydarzeń z przeszłości, ale z kontekstu jego wypowiedzi nie da się ustalić, kiedy do nich doszło. Sądząc jednak na podstawie kolejnych kroków podjętych przez kasztelana, mowa tu raczej sprawach stosunkowo świeżych, które miały miejsce co najwyżej kilka miesięcy wcześniej. Oto obszerny fragment tego niezwykle go pod wieloma względami listu: „Jadąc z Topoli, spotkałem się z chłopem, który od ciebie wiózł do Winiarskiego list, w którym mu piszesz złą, niecnotliwa kurwo, jako do zdrajcę mego, aby do ciebie przyjechał. Mało na tym mając, żeś Pana Boga srodze krzywoprzysięstwem obraziła, sumienie swoje złe a niecnotliwe zabiła, mnie mężowi swojemu przysięgę złamała i niecnotliwie zdradziła, przysięgłszy się z Komorowskim, z bękartem, tatarskim synem, niecnotliwym człowiekiem. Wzięłaś go sobie za męża i smrodliwe cudzołóstwo z nimeś popełniła, o czym cyrografy twoje świadczą złe, niecnotliwe, któreś ręką swą i krwią podpisała. Na wieczne czasy pamiątkę zostawiła domowi Jordanowemu i domowi Sieniawskiemu, ku posromoceniu wiecznemu i siostrom swym, zelżyłaś też niewinne dziatki, pokradłszy klejnoty i łańcuchy, sromotnieś w nocy od nich uciekła z woźnicą a kucharką zwodniczą. Małoś jeszcze miała na tej niecnotcie, ale jeszcze naprawiałaś takie złe, niecnotliwe kurwy, któremeś rozkazała mnie struć, a Pan Bóg z miłosierdzia swego świętego jako od tych złych a niecnotliwych spraw twoich raczył mnie przestrzec, także też i od twoich złych rąk raczył mnie jeszcze zdrowia przedłużyć i przedłuży jako Ojciec Niebieski, a za twoję złą a niecnotliwą sprawę jako na duszy twej sprawiedliwym sędzią będzie, tak też i nad tym twym złym ciałem srogą a okrutną karę podejmie, a w katowskie ręce dalibóg przyjdiesz niedługo czekając”. Zwraca uwagę również podpis, jaki zamieścił na końcu cytowanego listu jego rozżalony i rozgoryczony autor: „Data z Opatowca, zła a niecnotliwa białogłowo, w piątek po Pannie Marii Zielnej, Anno Domini 1575. Mikołaj Ligeza z Bobrku, kasztelan zawichojski ręką swą”⁹.

⁹ Mikołaj Ligeza do Elżbiety z Jordanów Ligeziny, Opatowiec 22 VIII 1575, AGAD, Archiwum Warszawskie Radziwiłłów, dz. V, sygn. 8476, s. 5. Można w tym

Urażony w swej dumie kasztelan zawichojski nie zamierzał wybaczyć wiarołomnej żonie. Jak można sądzić, również Elżbieta z Jordanów wcale nie chciała wracać do porzuconego męża. W tej sytuacji nie może dziwić to, że małżonkowie zdecydowali się na rozstanie. Po uzgodnieniu jego warunków oboje przybyli do Krakowa, gdzie 22 maja 1576 r. dokonali kilku wpisów do Metryki Koronnej. W pierwszej kolejności Elżbieta z Jordanów Ligęzina, działając w towarzystwie krewnych z linii ojczystej, Jana Jordana, syna Mikołaja z Bobowy, i Kaspra Jordana, syna Stanisława z Drogini, skasowała oprawę swojego posagu i wiana na dobrach mężowskich. Zrezygnowała również z powierzonej jej niegdyś przez kasztelana zawichojskiego opieki nad dziećmi na wypadek jego śmierci. Następnie oboje małżonkowie skasowali zapisy wzajemnego dożywocia na wszystkich swoich dobrach nieruchomości i ruchomych. Kolejne wpisy dotyczyły już finansowych aspektów rozstania. Wychodząc za mąż za Ligęzę, Jordanówna wniosła mu 12 tys. florenów posagu, który został zabezpieczony w podwójnej wysokości na połowie dóbr ówczesnego kasztelana czechowskiego. Rozstając się z mężem, utraciła ona prawo do wiana, ale zachowała prawo do sumy posagowej. Nie mogąc, albo nie chcąc, zwrócić tej kwoty w gotówce, Mikołaj Ligęza przekazał żonie wsie Topola i Słonowice w powiecie proszowskim, będące własnością Mikołaja Reya z Nagłowic, które trzymał dotąd jako posesor zastawny. Jednocześnie przelał na Elżbietę prawo do obu sum zastawnych, 10 tys. florenów na Topoli i 3500 florenów na Słonowicach. Ostatnim punktem sfinalizowanego wówczas w Krakowie porozumienia była umowa dotycząca starostwa bieckiego, które Elżbieta z Jordanów, za zgodą króla, wdzierżawiła kasztelanowi zawichojskiemu na 30 lat¹⁰.

miejscu wyrazić przypuszczenie, że jakieś echa opisanej w tym liście sprawy dotarły do Waleriana Nekandy Trepki i dały mu asumpt do zamieszczenia w *Liber chororum* mocno wątpliwej informacji o próbie otrucia przez pierwszą żonę pierworodnego syna Mikołaja i Elżbiety Ligęzów – Mikołaja Spytka. Por. W. N e k a n d a T r e p k a, *op. cit.*, cz. 1, nr 166, s. 66.

¹⁰ Por. AGAD, MK 111, f. 210v–213 (przelanie przez Piotra Czelatyckiego, zastawnego posesora Słonowic, prawa do sumy zastawnej 3500 florenów na Mikołaja Ligęzę); MK 113, f. 333–334 (Elżbieta z Jordanów kasuje oprawę i opiekę nad dziećmi), f. 334–335 (Ligęzowie kasują wzajemne dożywocie), f. 335–337 (Ligęzowie potwierdzają interczyzy zawarte z M. Reyem w sprawie zastawu Topoli i Słonowic), f. 337–340 (przelanie na Elżbietę z Jordanów prawa do sumy zastawnej na Topoli), f. 340–342 (przelanie na Elżbietę z Jordanów prawa do sumy zastawnej na Słonowicach), f. 342v–346 (interczyza w sprawie dzierżawy starostwa bieckiego pod

Po rozstaniu z mężem Elżbieta Jordanówna używała tytułu kasztelanowej zawichojskiej. Jako pani zawichojska wystąpiła w rejestrach poborowych powiatów proszowskiego i wiślickiego z roku 1581, gdzie odnotowano opłacenie przez nią podatków ze Słonowic i Topoli. Zawarta w maju 1576 r. umowa z Mikołajem Ligezą nie do końca zadowoliła Elżbietę. Zażądała ona bowiem również wydania przez męża wniesionych mu w posagu kosztowności. Ponieważ zaś Mikołaj nie kwapił się ze spełnieniem tego żądania, sprawa oparła się o Trybunał Koronny, który w 1582 r. nakazał dokonanie podziału ruchomości między oboje małżonków. Wypada w tym miejscu odnotować również fakt, że Elżbieta z Jordanów Ligeżina była fundatorką obrazu wotywnego w kościele parafialnym w Jordanowie przedstawiającego Nawiedzenie św. Elżbiety. W dolnej części tego obrazu, po lewej stronie umieszczono portret pośmiertny Stanisława Bonera, a u jego stóp herb Bonarowa. W tej samej części malowidła, ale po prawej stronie klęczy Elżbieta Jordanówna w czarnej sukni z krezą, w długim, białym welonie. Obok niej klęczą jej dzieci: Mikołaj Spytek, Jan, Anna i Zofia. Chłopcy są ubrani w zielone mundurki studenckie, a przed nimi na ziemi leżą kołpaki z czaplami piórami. Dziewczynki w giezełkach z krezami, w obcisłych staniakach bez rękawów i w spódnicach ozdobionych wstążkami, na szyi mają sznury koralu, a na głowach wianki z białych kwiatów. U stóp Elżbiety umieszczono herb Jordanów Trąby, a obok dzieci herb Ligezów Półkozic. Zwraca uwagę to, że na obrazie zabrakło miejsca dla drugiego męża Elżbiety, Mikołaja Ligezy. Wynika to rzecz jasna z tego, że malowidło powstało już po rozstaniu się małżonków. Ponieważ zaś najstarszy syn Elżbiety, Mikołaj Spytek Ligeza został przedstawiony jako chłopiec 16-, 17-letni, obraz musiał zostać namalowany około 1580 r. W 1597 r. zmarła matka Elżbiety, Anna z Sieniawskich Jordanowa, kasztelanowa krakowska, która dożywootnio użytkowała dobra po zmarłym w 1568 r. mężu. Dnia 2 czerwca 1597 r. Elżbieta z Jordanów Ligeżina, tytułowana kasztelanową zawichojską, wraz z dwiema żyjącymi siostrami oraz dziećmi dwóch innych, które zmarły przed śmiercią Anny z Sieniawskich Jordanowej, dokonała w Zakliczynie podziału dóbr po rodzicach. Akt ten został następnie roborowany w grodzie krakowskim 23 czerwca 1597 r. Na mocy zawartej wówczas umowy pani zawichojska otrzymała majątność zgłobieńską leżącą częściowo w wo-

zakładem 10 tys. florenów), f. 379–380 (konsens królewski na wydzierżawienie starostwa bieckiego M. Ligezie z 23 V 1576 r.).

jewództwie sandomierskim, powiecie pilzneńskim, a częściowo w województwie ruskim, powiecie przeworskim. W skład odziedziczonych przez nią dóbr wchodziły wsie Zgłobień, Wola Zgłobieńska, Niechobrz, Nosówka, Zabierzów, Błędowa, Nockowa, Wiśniowa oraz część wsi Olchowa. W dniu 20 sierpnia 1607 r. Elżbieta z Jordanów zjawiła się w Krakowie, aby dokonać cesji królewskiej wsi Turza (miała na niej dożywocie) na rzecz Piotra Chwaliboga. Cesja ta nie doszła jednak do skutku, gdyż wspomnianą wieś matka Mikołaja Spytką Ligęzy zatrzymała w swoich rękach do końca życia. Kasztelanowa zawichojska Elżbieta z Jordanów Ligęzina zmarła w kwietniu 1611 r. (przed 25 tego miesiąca)¹¹.

Po rozstaniu z żoną Mikołaj Ligęza podjął stanowcze kroki zmierzające do spłacenia spadkobierców Stanisława Bonera i zniesienia sumy zastawnej ciężącej na starostwie bieckim. Na jego prośbę, 4 kwietnia 1577 r. we Włocławku Stefan Batory powołał specjalną komisję, która miała określić, na jakich zasadach Ligęza może dokonać wykupu zastawionych lub też trzymanyh jeszcze przez Bonerów wójtostw, sołectw, gruntów, ogrodów itp. w użytkowanych przez siebie dobrach domeny. Drugim zadaniem tej komisji było udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy starosta biecki może spłacić sumę ciężącego na Bieczu zastawu Sewerynowi, staroście rabsztyńskiemu, i Fryderykowi Bonerom, przyrodnim braciom (synom Jadwigi Kościeleckiej) i spadkobiercom pierwszego męża Elżbiety z Jordanów, Stanisława Bonera. Komisja ta ukonstytuowała się w połowie maja 1577 r. podczas sejmiku generalnego w Nowym Mieście Korczynie, a następnie zjechała do starostwa bieckiego.

¹¹ Por. *Źródła dziejowe*, t. XIV (*Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*), *Małopolska*, t. III, wyd. A. Pawiński, Warszawa 1886, s. 12, 18; Wyrok trybunału lubelskiego w sprawie o majątek ruchomy (sprzęty i kosztowności) między Elżbietą z Jordanów Ligęziną i jej mężem Mikołajem Ligęzą kasztelanem wiślickim oraz jego poręczycielem, 1582 r., Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, rkps 6582 III; K. Kutrzebianka, *Dwa obrazy wotywnie w kościele parafialnym w Jordanowie*, „Prace Komisji Historii Sztuki” 1948, t. IX (*Sprawozdania z posiedzeń za lata 1946 i 1947*), s. 189–191 (tu jednak błędne datowanie obrazu na rok 1590); ANK, *Castrensia Cracoviensia Inscriptiones* [dalej: CCI], nr 161, s. 957–978 (na s. 964–965 wymienione wsie wchodzące w skład działu kasztelanowej zawichojskiej); AGAD, MK 151, k. 226v–227 (cesja Turzy na rzecz Chwaliboga); M. Lubczyński, *Majątek ziemski kasztelana sandomierskiego Mikołaja Spytką Ligęzy*, [w] *Między Wisłą a Pilicą. Studia i materiały historyczne*, t. I, red. K. Bracha, S. Wiech, Kielce 2000, s. 159 (tu informacja, że Ligęzina zmarła przed 16 III 1611 r.); ANK, CB, nr 36, s. 397–398 (tu, w dokumencie wpisanym do ksiąg grodzkich dnia 25 IV 1611 r., Elżbieta z Jordanów wspomniana jako zmarła).

Dnia 5 listopada 1577 r. wyznaczona przez króla komisja ogłosiła swój dekret, w pełni zgodny z oczekiwaniami Ligeży, któremu zezwolono nie tylko na wykup drobnych zastawów, lecz także na zaspokojenie pretensji Bonerów poprzez wypłacenie im kwoty 10 tys. florenów. Obszerne sprawozdanie z prac komisji wraz z podjętymi przez nią rozstrzygnięciami zostało zatwierdzone przez króla Stefana w Warszawie 12 lutego 1578 r. Jediną interesującą Mikołaja Ligezę kwestią, która nie znalazła wówczas swojego rozwiązania, były pretensje do Biecza wysuwane przez Elżbietę z Jordanów. Przez swojego pełnomocnika zgłosiła ona bowiem (odnotowane w sprawozdaniu) zastrzeżenie, że jej dożywocie na sumie zastawu nie podlega wykupowi i będzie obowiązywać nawet po spłaceniu Bonerów. Oznaczać to mogło wznowienie sporu pomiędzy małżonkami po wygaśnięciu umowy dzierżawnej w 1606 r.¹²

Dnia 30 września 1577 r. Mikołaj Ligeża uzyskał awans na kasztelaniego wiślicką. Dwa lata wcześniej (w 1575 r.) wykupił od wojewody lubelskiego Jana Tarły wójtostwo w Bieczu wraz z należącym do niego domem, w którym urządził swoją rezydencję. W starostwie bieckim prowadził rządy silnej ręki, pozostając w ciągłych zatargach zarówno z mieszczanami, jak i z chłopami ze wsi starościńskich. Dbał jednak o rozwój gospodarczy Biecza i jego obronność. Dnia 16 marca 1588 r. uzyskał od Zygmunta III ponowny konsens zezwalający mu na wykupowanie od zastawnych posiadaczy wszelkich dóbr nieruchomości wchodzących w skład starostwa bieckiego (znalazło się tu nie do końca zgodne z prawdą stwierdzenie, że w rękach starosty pozostaje jedynie miasto i zamek). Dnia

¹² Por. AGAD, MK 118, k. 64v–92 (tu królewskie zatwierdzenie decyzji komisji w sprawie spłacenia przez M. Ligezę należnej Bonerom sumy zastawu na starostwie bieckim); K. Chłapowski, *op. cit.*, s. 197 (tu błędna informacja, że w latach 1563–1578 starostwo bieckie trzymali Fryderyk i Seweryn Bonerowie, a Mikołaj Ligeża został starostą dopiero w 1578 r.); *idem*, *Starostowie w Małopolsce 1565–1668*, [w:] *Spółeczeństwo staropolskie: studia i szkice*, t. IV, red. A. Izydorczyk, A. Wyczański, Warszawa 1986, s. 120 (tu dokładnie taki sam błąd, jak w poprzedniej pracy); *Urzednicy krakowscy*, nr 56 (tu błędna informacja, że Ligeża był starostą już 4 X 1563 r. Nieprawdziwe jest również stwierdzenie, że 26 XI 1576 r. król nakazał oddanie starostwa bieckiego Bonerom). W tym miejscu można tylko dodać, że jeśli (co bardzo wątpliwe) istniał dokument o tej treści, to był on nieznanym członkom powołanej przez Stefana Batorego komisji. W sprawozdaniu z jej prac zamieszczono za to odpis pisma królewskiego sporządzonego w Toruniu 20 XII 1576 r., w którym Stefan Batory, w związku z pretensjami do Biecza wysuwanymi przez Seweryna i Fryderyka Bonerów, potwierdził prawo M. Ligeży do dalszego, spokojnego użytkowania dóbr starostwa bieckiego. Por. AGAD, MK 118, k. 83v–84v.

30 września 1591 r. kasztelan wiślicki uzyskał konsens królewski na cesję starostwa żydaczowskiego Mikołajowi Spytkowi. Z kolei 27 marca następnego roku w Nowym Mieście Korczynie Ligęza scedował starszemu synowi sumę zastawu na Żydaczowie (po splądreniu Paniowskich był tam bowiem posesorem zastawnym) oraz przekazał mu władzę starościńską wraz z prawem użytkowania dóbr należących do tej królewszczyzny. Mikołaj Ligęza systematycznie powiększał też swoje dobra dziedziczne. W dokonanym w 1550 r. podziale majątku po rodzicach wziął cztery wsie w województwie krakowskim, trzy wsie w województwie sandomierskim oraz sumę zastawną na dobrach rożnowskich w wysokości 4200 florenów. Po rychłej śmierci brata Aleksandra otrzymał trzecią część przypadającego mu działu. W 1558 r. przejął też połowę dóbr należących do zmarłego bezpotomnie innego brata, Zygmunta. Swoją majątek powiększał też Ligęza poprzez zakupy i zakładanie nowych osad. Dnia 23 czerwca 1600 r. kasztelan wiślicki dokonał podziału swoich dóbr między syna Mikołaja Spytka i wnuka Mikołaja, zastrzegając sobie dożywocie na całym majątku. Z aktu tego wynika, że miał on wówczas w województwie krakowskim miasto Chrzanów oraz wsie Balin, Kąty, Libiąż Mały, Libiąż Wielki, Łapszów (część) i Włostowice (w powiecie proszowskim), jak również zamek Bobrek z wsiami Bobrowniki, Chelmek, Gorzów i Gromiec (w powiecie śląskim). W województwie sandomierskim do Mikołaja Ligęzy należały wsie Borek, Bucze, Czyżów, Dąbrówka, Dymlin, Gorzyce, Janikowice, Mikołajów *vel* Jadamierz, Mnichowice, Otfinów, Przybysławice, Siedliszowice i Wielopole (w powiecie wiślickim) oraz Brnik, Dąbrowa Wielka, Nieczajna, Radgoszcza, Wola Dąbrowska, Wola Ligęzów, Wola Szarwark i Żdżary (w powiecie pilzneńskim). Ponadto w województwie ruskim do Ligęzy należał klucz jaćmierski w ziemi sanockiej: miasto Jaćmierz i wsie Bażanówka, Bzianka, Posada Dolna, Posada Górna i Wróblak oraz części we wsiach Czołchany i Bilejów w powiecie żydaczowskim. Mikołaj Ligęza był także właścicielem kamienicy w Krakowie i murowanego dworu w podkrakowskim Zwierzyńcu. W dobrach krakowskich miał 26 łanów kmiecych, a w dobrach sandomierskich 107,5 łanu. W 1588 r. własnością kasztelana wiślickiego były także wsie Pokrowce i Pczany w województwie ruskim. Wyzbył się ich jednak przed rokiem 1600. W sumie była to więc całkiem znaczna, „pańska” fortuna obejmująca dwa miasta, jeden zamek, 35 wsi całych i trzy części wsi. Kasztelan wiślicki Mikołaj Ligęza zmarł 2 maja 1603 r. i został

pochowany w kościele parafialnym w Bieczu, w którym jeszcze za życia zaczął budowę wystawnego pomnika nagrobego z marmuru i alabastru, ukończonego później przez syna Mikołaja Spytka¹³.

Mikołaj Ligęza miał z Elżbietą Jordanówną czworo dzieci. Dwóch synów Mikołaja Spytka i Jana oraz córki Annę i Zofię. Najpewniejszym źródłem informacji na temat rodzeństwa późniejszego kasztelana sandomierskiego jest oczywiście praca Bartosza Paprockiego. W chwili, kiedy oddawał ją do druku, czyli w roku 1584, Jan jeszcze się uczył, Zofia była panną, a Anna była już zamężna z niewymienionym z imienia synem kasztelana sandomierskiego Stanisławem Sobkiem z Sulejowa h. Brochwicz (zm. 1569). Mężem Anny był więc Krzysztof albo Piotr Sobek, jeden z synów kasztelana pochodzących z jego pierwszego małżeństwa z Anną Chełmską h. Ostoja. Po bezpotomnej śmierci pierwszego męża Anna Ligęzianka poślubiła Krzysztofa Bogusza z Ziemblin h. Półkozic, syna Jana, kasztelana zawichojskiego, i Urszuli Maciejowskiej h. Ciołek. Jej drugi mąż miał trzech braci: Bernarda, Olbrachta i Jerzego oraz siostry Elżbietę i Annę. Elżbieta poślubiła w 1591 r. Zygmunta Myszkowskiego h. Jastrzębiec (zm. 1615), marszałka wielkiego koronnego i pierwszego ordynata pińczowskiego. Po śmierci w 1603 r. starszego brata Bernarda Krzysztof Bogusz objął po nim starostwo zwoleńskie. W dniu 29 stycznia 1606 r. uzyskał dla żony *ius communicativum* na wsi Tczów należącej do starostwa radomskiego. Później Anna uzyskała również prawo dożywotniego użytkowania tenuty zwoleńskiej. W 1611 r. toczyła spory z rodzeństwem i bratankiem Mikołajem o spadek po matce, Elżbiecie z Jordanów Ligęzinie. W wyniku

¹³ Por. H. Kowalska, *op. cit.*, s. 319; *Urzędnicy sandomierscy*, nr 1213; AGAD, MK 115, f. 367v–368 (nominacja na kasztelana wiślickiego); W. Dworzaczek, *op. cit.*, s. 221, 255; AGAD, MK, 78, f. 343v–347, 350v–353 (podział dóbr po Feliksie i Zofii z Tarnowskich Ligęzach dokonany 16 VII 1550 r.); MK 134, f. 288v–290 (konsens na wykup z rąk posesorów zastawnych dóbr nieruchomości w starostwie bieckim); MK 136, f. 332–333 (konsens na cesję starostwa żydaczowskiego M.S. Ligęzie); MK 137, f. 79v–81 (cesja Żydaczowa na rzecz M.S. Ligęzy); K. Chłapowski, *Przynależność własnościowa osiedli*, [w:] *Atlas historyczny Polski. Województwo krakowskie w drugiej połowie XVI wieku*, cz. 2 (Komentarz, indeksy), Warszawa 2008, s. 91, 111 (tu jako własność M. Ligęzy wymieniono również wieś Niegoszowice); A. Dunin-Wąsowiczowa, *Mapa własności ziemskiej*, [w:] *Atlas historyczny Polski. Województwo sandomierskie w drugiej połowie XVI wieku*, cz. 2 (Komentarz, indeksy), Warszawa 1993, s. 105; ANK, CCR, nr 680, s. 1221–1228 (akt podziału dóbr M. Ligęzy z 23 VI 1600 r.); M. Lubczyński, *op. cit.*, s. 153; AGAD, MK 134, f. 278v–282v (13 III 1588 r. – rozgraniczenie wsi Pokrowce i Pczany, własności M. Ligęzy od sąsiednich dóbr królewskich), S. Starowolski, *Monumenta Sarmatarum*, Cracoviae 1655, s. 660–661.

podziału dóbr po kasztelanowej zawichojskiej otrzymała należące do klucza zgłobieńskiego wsie Kamięskie, Nockowa, Nosówkę i Zabierzów. Krzysztof Bogusz zmarł przed 1616 r. Jego żona przejęła po nim Zwoleń, ale zmarła bezpotomnie przed 28 lutego 1617 r., gdy starostwo zwoleńskie otrzymał Mikołaj Oleśnicki, późniejszy wojewoda lubelski¹⁴.

Druga córka kasztelana wiślickiego Mikołaja Ligezy Zofia wyszła za mąż za Jana Skotnickiego h. Grzymała, syna chorążego haliczkiego Pawła i Katarzyny z Saporowskich. Wiosną 1611 r., po śmierci Elżbiety z Jordanów Ligeziny, małżonkowie Skotniccy zajęli Zgłobień i Turzę, przywłaszczając sobie pozostałe po zmarłej ruchomości oraz różnego rodzaju dokumenty. Pozywał ich za to Mikołaj Spytek Ligeza w imieniu własnym oraz bratanka, szacując poniesione przez siebie szkody na ogromną sumę 200 tys. florenów. W wyniku podziału dóbr po matce Zofia Skotnicka otrzymała Zgłobień i Wolę Zgłobieńską. Mąż młodszej z Ligezianek został kasztelanem połanieckim. Był nim na pewno w 1620 r. Zmarł jednak już 10 lipca 1621 r., przeżywszy 59 lat. Wdowa wystawiła mu pomnik nagrobny w kościele farnym w Krośnie. W 1629 r. kasztelanowa połaniecka wyprocesowała od brata wieś Błędową z folwarkiem jako należną jej część spadku po siostrze, Annie Boguszowej. Jan

¹⁴ Por. B. Paprocki, *op. cit.*, s. 251; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. VI, Lipsk 1841, s. 93 (tu błędna informacja, że pierwszym mężem Anny był Stanisław Sobek, kasztelan sandomierski); t. VIII, Lipsk 1841, s. 427 (tu mężem Anny jeden z synów kasztelana sandomierskiego); A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIV, s. 256 (tu Anna jako żona S. Sobka, kasztelana sandomierskiego); H. Kowalska, *op. cit.*, s. 319 (tu pierwszym mężem Anny kasztelan sandomierski S. Sobek); I. Kaniewska, *Sobek Stanisław z Sulejowa*, [w:] *PSB*, t. XXXIX, Warszawa–Kraków 1999–2000, s. 455 (tu mylne stwierdzenie, że Anna była żoną Stanisława Sobka już 23 IV 1563 r., a w aktach była nazywana „Anna a Riter”). W uzupełnieniu dodajmy, że Anna Ligezianka w żadnym wypadku nie mogła być żoną zmarłego w 1569 r. kasztelana sandomierskiego, gdyż urodziła się po 4 X 1563 r., kiedy to jej ojciec wyznaczył opiekunów dla swojego jedyne żyjącego wówczas dziecka, syna Mikołaja Spytko. Drugą żoną kasztelana sandomierskiego była natomiast inna Anna, Ryterska h. Topór, pochodząca z rodziny piszącej się z Rytra w województwie krakowskim. Por. AGAD, MK 99, f. 150v–152 (tu Anna Sobkowa de Ryter, żona kasztelana Stanisława); A. Boniecki, *op. cit.*, t. I, Warszawa 1899, s. 355–356 (tu informacje o rodzinie Boguszków, ale brak wzmianki o tym, że Anna z Ligezów była córką kasztelana wiślickiego i wdową po kasztelanu sandomierskim Sobku); H. Kowalska, *op. cit.*, s. 319; K. Chłapowski, *Starostowie...*, s. 134–135 (tu jednak wdowa po K. Boguszu błędnie nazwana Zofia); AGAD, MK 150, f. 190 (Tczów); ANK, CB, nr 36, s. 463–464; M. Lubczyński, *op. cit.*, s. 159; AGAD, MK 161, f. 77–78v (nadanie starostwa zwoleńskiego M. Oleśnickiemu po śmierci Anny z Ligezów Boguszowej).

i Zofia z Ligęzów Skotniccy mieli bardzo liczne potomstwo: synów Pawła, Mikołaja, Aleksandra, Spytka, Jana i Jerzego oraz córkę Zofię. Ta ostatnia została wydana za mąż najpierw za Mikołaja Firleja h. Lewart, wojewodzica lubelskiego, a następnie za Kazimierza Ostroroga h. Nałęcz, wojewodzica poznańskiego. Owdowiawszy po obu, po raz trzeci wyszła za mąż – za podczaszego sanockiego Jakuba Kalińskiego h. Topór. W 1663 r. była wdową również po tym mężu. Kasztelanowa połaniecka Zofia z Ligęzów Skotnicka zmarła na zamku Kamieniec w Odrzykoniu 13 marca 1653 r. Rozpowszechniona w literaturze przedmiotu informacja, jakoby kasztelanka wiślicka Zofia z Ligęzów była żoną kasztelana radomskiego Samuela Słupeckiego jest nieprawdziwa. Żoną tego ostatniego była bowiem nie córka, ale wnuczka Mikołaja Ligęzy¹⁵.

Stosunkowo niewiele możemy powiedzieć o Janie Ligęzie, młodszym synu kasztelana wiślickiego Mikołaja i Elżbiety z Jordanów. W 1584 r. nastoletni kasztelanic jeszcze „nauką się bawił”. W 1591 r. został dworzaninem królowej Anny Jagiellonki. W 1594 r. ożenił się z Anną Dembińską h. Rawicz, córką starosty czorsztyńskiego Jakuba (zm. 1578) i Zofii z Konarskich h. Ossoria, wnuczką kasztelana krakowskiego Walentego Dembińskiego (zm. 1584). W związku z tym ożenkiem ojciec oddał we władanie wsie Skorczów, Odunów i Chrościnę w powiecie proszowskim, na których Jan oprawił posag i wiano żony. Kasztelanic wiślicki okazał się człowiekiem niegospodarnym i lekkomyślnym. W krótkim czasie

¹⁵ K. Niesiecki, *op. cit.*, t. VIII, s. 389 (tu żoną J. Skotnickiego Zofia, kasztelanka wiślicka); A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIV, s. 256 (tu mężem Zofii J. Skotnicki); B.H. Łuszczynski, *Silva heraldica*, t. VII, s. 316–318, rkps w Bibliotece Narodowej w Warszawie, sygn. IV 5582 (tu dość liczne informacje źródłowe o rodzinie Skotnickich, aczkolwiek błędnie zaliczono ich do rodziny herbu Bogoria, oraz regest aktu z 1614 r., w którym występują Anna z Bobrku Boguszowa i Zofia z Bobrku Skotnicka, córki Mikołaja Ligęzy, kasztelana wiślickiego i Elżbiety Jordanówny); ANK, CB, nr 36, s. 464–465, 514–515 (tu pozew o zajazd Zgłobienia i Turzy), 1083–1087; *Urzednicy sandomierscy*, nr 397; S. Starowski, *op. cit.*, s. 431–432; I. Kaniewska, *Skotnicki Paweł*, [w:] *PSB*, t. XXXVIII, Warszawa–Kraków 1997–1998, s. 307; M. Lubczyński, *op. cit.*, s. 159. Podana przez W. Łozińskiego informacja, jakoby kasztelan połaniecki Jan Skotnicki został zabity w Rohatynie przez ludzi Jerzego Bałabana wydaje się mało wiarygodna. Być może chodziło tu o jednego z jego synów, zatem nie kasztelana, tylko kasztelanica połanieckiego. Por. *idem*, *Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku*, t. II (*Wojny prywatne*), wyd. 5, Kraków 1957, s. 87–88. Błędne informacje o tym, że Zofia, córka kasztelana wiślickiego Mikołaja Ligęzy, była żoną Samuela Słupeckiego, por. K. Niesiecki, *op. cit.*, t. VI, s. 95; H. Kowalska, *op. cit.*, s. 319; H. Gmiterek, *Słupecki Samuel*, [w:] *PSB*, t. XXXIX, s. 114.

znacznie zadłużył swoje dobra. Nie odegrał też żadnej roli na scenie politycznej. Zmarł, niewiele przekroczywszy 30 rok życia, pod koniec 1599 lub też na początku 1600 r., zatem jeszcze za życia ojca. Pozostawił po sobie syna Mikołaja oraz córki Annę i Zofię¹⁶.

Jedyny syn Jana i Anny z Dembińskich, Mikołaj Ligeza urodził się około 1595 r. Na mocy aktu podziałowego z 23 czerwca 1600 r. przypadły mu w udziale klucze bobrecki i chrzanowski w województwie krakowskim, czyli zamek Bobrek z folwarkiem i portem wiślanym oraz wsie Bobrowniki, Gorzów, Gromiec i Libiąż Wielki z folwarkiem, miasto Chrzanów z dworem i folwarkiem oraz wsie Balin, Kąty i Libiąż Mały, jak również kopalnia srebra. W województwie ruskim wnuk kasztelana wiślickiego otrzymał klucz jaćmierski, zatem miasto Jaćmierz z dworem i folwarkiem oraz wsie Posada Dolna, Posada Górna, Bażanówka z folwarkiem, Bzianka z folwarkiem i Wróblak z folwarkiem. Dodatkowo Mikołaj otrzymał części we wsiach Czółchany i Bilejów (także w województwie ruskim), murowany dwór na Zwierzyńcu oraz sumy na starostwie bieckim. Od 1603 r., czyli od śmierci kasztelana wiślickiego, dobrami w województwie krakowskim (klucz jaćmierski objęła matka Mikołaja) z dużą dbałością o interes pupila zarządzał jego stryj Mikołaj Spytek. W 1610 r. młody Ligeza wystąpił jednak na drogę sądową, żądając wydzielenia należnej mu części spadku. Dążąc do rozstrzygnięcia sporu w sposób polubowny, Mikołaj Spytek Ligeza, działając wspólnie z reprezentującymi interesy Mikołaja, podstolim sandomierskim Sebastianem Ligezą, panem na Iwaniskach oraz Zbożnym (Auctusem) Ligezą, panem na Bolesławiu, przedstawił na rokach wiślickich rachunki z opieki (zaaprobowane przez pupila i jego pełnomocników), a następnie 17 lipca 1610 r. zawarł w Bobrku ugodę ze swoim podopiecznym. Na mocy tego porozumienia dał Mikołajowi intromisję w dobra bobreckie i chrzanowskie. Wwiązał go również na sumę 7500 florenów w dobra starostwa bieckiego (z należnej posesorom zastawnym Biecza sumy 10 tys. florenów potrącono czwartą część przy okazji nominacji na starostę M.S. Ligezy w 1603 r.). Zaraz po dokonanej podziale majątkowym Mikołaj Spytek nakłonił jednak bratanka do podpisania

¹⁶ Por. B. Paprocki, *op. cit.*, s. 251; A. Boniecki, *op. cit.*, t. IV, Warszawa 1901, s. 209, 212; t. XIV, s. 256; K. Chłapowski, *Starostowie...*, s. 121; M. Lubczyński, *op. cit.*, s. 153; ANK, CCR, nr 680, s. 1223 (tu Jan nazwany dworzaniem królowej), 1227 (tu o utracjuszostwie Jana i zaciągniętych przez niego długach, które zmuszony był spłacać jego ojciec).

formalnego zobowiązania (wpisanego do akt grodu nowokorczyńskiego, a następnie również krakowskiego), że przez następne dziewięć lat, czyli do czasu ukończenia 24 roku życia, nie będzie on bez jego wiedzy i zgody sprzedawał, zastawiał ani też zadłużał swoich dóbr. Młody Ligęza respektował to zobowiązanie jedynie do roku 1615. Od tego czasu zaczął bowiem zadłużać swoje dobra, zaciągając coraz to większe i coraz bardziej nieprzemysłane pożyczki. Widząc, co się dzieje, Mikołaj Spytek 27 lutego 1617 r. oblatował w grodzie krakowskim dokument, w którym przestrzegali wszystkich, aby nie udzielali jego bratankowi żadnych pożyczek, gdyż jest on niewypłacalny, a wszystkie jego poczynania są bezprawne. Interwencja okazała się jednak spóźniona. Mikołaj był już tak zadłużony, że jeszcze w tym samym roku w ciągu kilku miesięcy musiał sprzedać lub oddać za długi wszystkie swoje posiadłości. Klucz jaćmierski przejął wówczas szwagier Mikołaja, Samuel Słupecki, dwór na Zwierzyńcu drugi szwagier – Mikołaj Leśniowski, klucz chrzanowski (z zastrzeżeniem dożywocia Anny z Dembińskich Ligęziny) – podstoli krakowski Andrzej Samuel Dembiński, klucz bobrecki – starosta przedborski Jan Baranowski, a dobra odziedziczone po ciotce Annie Boguszowej (wieś Skotniki z folwarkiem i część w Bogucicach w powiecie sandomierskim oraz wieś Kamięńskie, Nosówka i Nockowa z klucza zgłobieńskiego) – Stanisław Ligęza z Zawady i Kielkowa¹⁷.

Nawet po wyzbyciu się wszystkich swoich majątków Mikołaj Ligęza nie był w stanie spłacić swoich ogromnych długów. Niezaspokojeni wierzyciele zaczęli więc wytaczać mu procesy, które zakończyły się banicją niewypłacalnego dłużnika i nałożeniem sekwestru na to, co pozostało jeszcze w jego posiadaniu. Utraciwszy cały majątek, Mikołaj Ligęza uznał stryja za winnego wszystkich swoich nieszczęść. Uzyskawszy poparcie ze strony starosty krakowskiego Gabriela Tarnowskiego, 21 marca 1624 r. złożył w grodzie krakowskim obszerny manifest skierowany przeciwko Mikołajowi Spytkowi Ligęzie. Oskarżył w nim stryja o sfalszowanie aktu podziałowego z 23 czerwca 1600 r., twierdząc, że kasztelan wiślicki chciał

¹⁷ Por. ANK, CCR, nr 680, s. 1215–1228, 1314–1321; CB, nr 32, s. 1273–1274 (tu protestacja M.S. Ligęzy z roku 1604 przeciwko bratowej o bezprawne użytkowanie należącego do jej dzieci klucza jaćmierskiego); CCI, nr 207, s. 1485–1498 (tu donacja dóbr po A. Boguszowej na rzecz S. Ligęzy); M. Lubczyński, *op. cit.*, s. 153–154; J. Stoksik, *Właściciele Chrzanowa od początku XVII wieku do 1 poł. XIX wieku i ich stosunek do miasta*, [w:] *Chrzanów: studia z dziejów miasta i regionu do roku 1939*, Chrzanów 1998, s. 113–117.

dokonać równego podziału dóbr między syna a wnuka, a tymczasem Mikołaj Spytek zagarnął obszerne dobra przynoszące 20 tys. florenów rocznego dochodu, jemu pozostawiając majątki przynoszące rocznie nie więcej niż 3000–4000 florenów. W dalszej części swojej protestacji Ligęza podważał ważność większości podpisanych przez siebie w przeszłości dokumentów. Wspominał również o swojej podróży zagranicznej oraz o służbie wojskowej. Wysunął też cały szereg innych zarzutów pod adresem stryja, które w ogromnej większości były albo nieuzasadnione, albo wręcz nieprawdziwe. Rzecz jasna manifest ten spotkał się z natychmiastową reakcją Mikołaja Spytkę Ligęzy, który ze swej strony zaprotestował przeciwko wysuwanym pod swoim adresem zarzutom. Ściągnął on także do grodu krakowskiego liczną grupę dawnych wierzycieli bratanka (zainteresowanych utrzymaniem ważności zawartych z nim umów), którzy w swoich protestacjach wystąpili solidarnie przeciwko oskarżeniom i insynuacjom zawartym w manifeste Mikołaja. Zdając sobie sprawę z pogłębiających się problemów psychicznych bratanka, Mikołaj Spytek Ligęza, ustanawiając 18 października 1624 r. opiekę dla swoich córek, wyznaczył również na wypadek swojej śmierci opiekunami Mikołaja jego szwagrow, kasztelana radomskiego Samuela Słupeckiego i stolnika sanockiego Mikołaja Leśniowskiego. W ostatnich latach swojego życia Mikołaj Ligęza był już na wyłącznym utrzymaniu stryja. Ten ostatni 4 listopada 1634 r. wyznaczył mu 1200 florenów rocznej pensji (płatnej w dwóch ratach po 600 florenów) zabezpieczonej na wsi Stęgo-borzyce w województwie krakowskim. Mikołaj Ligęza żył jeszcze w początkach sierpnia 1637 r. Został bowiem wspomniany w testamencie stryja, który polecił jego egzekutorom, aby sumę 10 tys. florenów oddali „na majątność wydarkafową kościelną, aby z niej procent szedł do ręki temu człowiekowi, póki będzie żyw i żona i dzieci jego”. Mikołaj Ligęza ożeniony był z pochodzącą z Niderlandów Anną Marią de Wonwinter. Jeśli miał z nią jakieś dzieci, to zmarły one bardzo młodo. Nie znamy dokładnej daty śmierci Mikołaja Ligęzy. Wiemy jedynie, że wdowa po nim 18 marca 1642 r. była już żoną Zbigniewa Fraksztyna. Jego matka, Anna z Dembińskich Ligęzina, „dożywotnia pani na Chrzanowie”, zmarła natomiast w połowie 1640 r.¹⁸

¹⁸ Por. M. Lubczyński, *op. cit.*, s. 154–155; ANK, CCR, nr 693, s. 506–514 (manifest M. Ligęzy), 514–516 (protestacja M.S. Ligęzy), 516–554 (protestacje wierzycieli M. Ligęzy); CB, nr 42, s. 585–587 (wyznaczenie opiekunów dla córek

Kiedy w 1610 r. Mikołaj Ligęza zażądał do stryja wydzielenia należnej mu części spadku po dziadku, swoje roszczenia motywował m.in. tym, że musi zadbać o wyposażenie i wydanie za mąż swoich sióstr. Otrzymaawszy jednak intromisję do klucza bobreckiego i chrzanowskiego, zgodził się, aby o kwestiach ich zamążpójścia decydowali wybrani przez niego opiekunowie, czyli Mikołaj Spytek i Zbożny (Auctus) Ligęzowie. W 1617 r. obie córki zmarłego w 1600 r. Jana Ligęzy i Anny z Dembińskich były już mężatkami. Starsza, Anna poślubiła Mikołaja Leśniowskiego h. Gryf, syna podczeskiego lwowskiego Jakuba i Anny z Sepichowskich h. Półkozic. Jej mąż, najpierw stolnik sanocki, w 1625 r. został kasztelanem czechowskim. Jak już wspomniano, w 1617 r. wszedł on w posiadanie odkupionego od szwagra murowanego dworu na Zwierzyńcu. Wyprocesował też (najpewniej wspólnie z Samuelem Słupeckim) dla swojej żony oraz dla jej siostry wieś Nosówkę ze spadku po Elżbiecie z Jordanów Ligęzinie (wieś tę, wraz z innymi dobrami po staroście zwoleńskiej Annie Boguszowej, Mikołaj Ligęza przekazał w 1617 r. Stanisławowi Ligęzie z Zawady). Mikołaj Leśniowski zmarł 24 lutego 1634 r. w wieku 45 lat. Po śmierci Leśniowskiego Anna wyszła powtórnie za mąż – za Andrzeja Herburta h. własnego, syna Wojciecha i Anny z Bełżeckich h. Jastrzębiec. W 1635 r. jej drugi mąż wystarał się dla niej o *ius communicativum* na królewskiej wsi Niedźwiada w województwie sandomierskim. Z Leśniowskim Anna miała syna Stefana, w przyszłości chorążego sanockiego. Jej dalsze losy nie są znane. Młodsza córka Jana i Anny z Dembińskich, Zofia, mylona w literaturze przedmiotu ze swoją ciotką, Zofią z Ligęzów Skotnicką, przed 1617 r. została żoną Samuela Słupeckiego h. Rawicz (zm. 1640), który właśnie wtedy nabył dobra jaćmierskie od jej brata. Ze spadku po babce, Elżbiecie z Jordanów Ligęzinie, przypadła jej (po procesie ze Stanisławem Ligęzą z Zawady) połowa wsi Nosówka. W 1620 r. Samuel Słupecki otrzymał

M.S. Ligęzy oraz dla jego bratanka); CB, nr 46, s. 1215–1218 (wyznaczenie M. Ligęzie dożywotniej pensji w wysokości 1200 florenów); A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIV, s. 256–257; *Testament Mikołaja Spytka Ligęzy, kasztelana sandomierskiego, Dąbrowa 4 sierpnia 1637*, [w:] *Cui contingit nasci, restat mori. Wybór testamentów staropolskich z województwa sandomierskiego*, oprac. M. Lubczyński, J. Pielas, H. Suchojad, Warszawa 2005, s. 98; J. Stoksik, *op. cit.*, s. 117–119; ANK, CCI, nr 254, s. 1831–1834 (tu Anna Maria de Wonwinter, wdowa po M. Ligęzie, a żona Z. Fraksztyna skwitowała z procesu o wygnanie jej ze wsi Mały Libiąż kasztelana bieckiego A.S. Dembińskiego oraz ze zwrotu długu 600 florenów miecznika przemyskiego Pawła Ligęzę).

urząd kasztelana radomskiego. W małżeństwie z nim Zofia urodziła córkę Reginę Konstancję, która w 1641 r. poślubiła Adama Bala h. Gozdawa. Zofia z Ligęzów Słupecka zmarła w 1632 r. i została pochowana w kościele Franciszkanów z Zawichoście, gdzie mąż wystawił jej nagrobek¹⁹.

Mikołaj Spytek Ligęza nie miał okazji poznać swoich stryjów, gdyż wszyscy oni zmarli jeszcze przed jego narodzeniem. Aleksander Ligęza, dworzanin Zygmunta Augusta, umarł młodo wkrótce po przeprowadzonym w 1550 r. podziale dóbr po rodzicach. O wiele większą rolę w dziejach państwa polsko-litewskiego w dobie jagiellońskiej odegrał drugi syn burgrabiego krakowskiego Feliksa, Zygmunt Ligęza, który był cześnikiem koronnym (nazywano go też podczaszym) oraz starostą lwowskim, krzepickim i tyszowieckim. Nie założył on jednak nigdy rodziny i zmarł bezpotomnie przed 10 marca 1558 r. Najstarszym bratem ojca Mikołaja Spytką, kasztelana wiślickiego Mikołaja (zm. 1603) był Stanisław Ligęza. W dniu 26 marca 1549 r. za zasługi brata Zygmunta, co wyraźnie podkreślono w wydanym mu przywileju, otrzymał on ekspektywę na pierwszą wakującą kasztelanię w województwie krakowskim, sandomierskim lub ruskim. Z kolei 14 lipca tego roku został kasztelanem chełmskim. W 1552 r. awansował na kasztelanię żarnowską. Zmarł przed 8 lutego 1556 r. Stryjom Stanisławowi i Zygmunutowi Mikołaj Spytek Ligęza wystawił symboliczny pomnik nagrobny w kościele w Rzeszowie. Kasztelan żarnowski Stanisław Ligęza żenił się dwukrotnie. Z pierwszej, nieznaney z imienia i nazwiska żony pozostawił córki Agnieszkę, żonę kasztelana przemyskiego Pawła Korytki h. Jelita (zm. 1588), oraz Zofię, żonę podkomorzego lwowskiego Wojciecha Starzechowskiego h. Nieczuja (zm. 1582/1584). Jedynym synem Stanisława Ligęzy z jego pierwszego małżeństwa był natomiast Jan, piastujący urząd wojskiego sanockiego, który zmarł przed 10 lutego 1588 r. Drugą żoną kasztelana żarnowskiego, z którą nie pozostawił potomstwa, została Dorota Derszniakówna h. Korczak (zm. 1568), która po jego śmierci wyszła

¹⁹ Por. A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIV, s. 119–120 (Leśniowscy); t. VII, Warszawa 1904, s. 263 (Herburtowie); J. Stoksik, *op. cit.*, s. 115–116; M. Lubczyński, *op. cit.*, s. 154, 159; *Urzędnicy sandomierscy*, nr 124 (Mikołaj Leśniowski), nr 449 (Samuel Słupecki); S. Starowolski, *op. cit.*, s. 441 (Mikołaj Leśniowski); K. Niesiecki, *op. cit.*, t. VI, s. 50; AGAD, MK 166, f. 341v–342 (nominacja na kasztelana radomskiego dla S. Słupeckiego); MK 172, f. 134–134v (kasztelania czechowska dla M. Leśniowskiego); MK 182, f. 23v–24 (dożywocie na wsi Niedźwiada dla Anny z Ligęzów Herburtowej); H. Gmiterek, *op. cit.*, s. 114.

ponownie za mąż – za Stanisława Drohojowskiego. Wojski sanocki Jan Ligęza, brat stryjeczny Mikołaja Spytka, ożenił się z Zofią Pilecką h. Leliwa i miał z nią pięć córek: dwie nieznanne z imienia, z których pierwsza poślubić miała kogoś z Jordanów h. Trąby, a druga – starostę medycznego Sebastiana Broniewskiego h. Tarnawa, Zofię, żonę Krzysztofa Rzeszowskiego ze Skotnik h. Wąż, oraz Annę i Katarzynę, w 1589 r. jeszcze niezamężne. Jedynym synem wojskiego sanockiego Jana był Andrzej Ligęza z Piotraszówki. Ożeniony z Anną Pieniążkówną h. Odrowąż, na początku XVII stulecia dał się mocno we znaki bohaterowi niniejszego studium²⁰.

Kasztelan wiślicki Mikołaj Ligęza (zm. 1603) miał również dwie rodzone siostry: Elżbietę, żonę kasztelana sieradzkiego Stanisława Przedbora Koniecpolskiego h. Pobóg (zm. 1588), i Reginę, która poślubiła kasztelanica przemyskiego Mikołaja Czuryłę h. Korczak. Elżbieta z Ligęzów Koniecpolska była matką pięciu synów i pięciu córek. Jej synami byli w kolejności: 1. Stanisław Przedbór Koniecpolski (zm. p. 1594), podkomorzy sieradzki, ożeniony z Zofią z Prawiednik Osmólską h. Bończa, który pozostawił po sobie synów Samuela (zm. 1641), kasztelana chełmskiego, i Aleksandra

²⁰ Por. B. Paprocki, *op. cit.*, s. 251; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIV, s. 255; W. Dworzaczek, *op. cit.*, s. 255; AGAD, MK 76, f. 358 (ekspektatywa na kasztelanie dla Stanisława Ligęzy); MK 77, f. 42v (kasztelania chełmska dla Stanisława Ligęzy), f. 91v–95 (Stanisław, Zygmunt, Aleksander i Mikołaj Ligęzowie uczestniczą w podziale spadku po Piotrze Ligęzie, kasztelanie czechowskim); MK 78, f. 343v–347 (tu czterej synowie burgrabiego Feliksa Ligęzy dzielą dobra po rodzicach); MK 79, f. 52v–53 (14 VIII 1550 r. – nadanie cześnikostwa koronnego Z. Ligęzie, aczkolwiek z tytułem tym występował on już w roku poprzednim); MK 82, f. 482–482 v (27 I 1553 r. – nadanie starostwa krzepickiego Z. Ligęzie, podczaszemu koronnemu); MK 87, f. 107–108 (4 X 1555 r. – nadanie starostwa lwowskiego Z. Ligęzie, podczaszemu koronnemu), f. 227v–228 (8 II 1556 r. – jako kasztelan żarnowski odnotowany Mikołaj Cikowski); MK 91, f. 186v–187 (26 IV 1558 r. – starostwo tyszowieckie po śmierci Z. Ligęzy nadane Florianowi Zebrzydowskiemu); *Urzędnicy sandomierscy*, nr 1373 (S. Ligęza kasztelanem żarnowskim. Tu jednak bezpodstawnie przypisano mu urząd podczaszego koronnego, który miał jakoby piastować w latach 1548–1553); K. Niesiecki, *op. cit.*, t. V, Lipsk 1840, s. 255 (tu żona Pawła Korytki nazwana błędnie Anną); A. Boniecki, *op. cit.*, t. XI, Warszawa 1907, s. 205 (Paweł Korytko i Agnieszka z Ligęzów); I. Kaniewska, *Starzechowski Wojciech*, [w:] *PSB*, t. XLII, Warszawa–Kraków 2003–2004, s. 394; A. Boniecki, *op. cit.*, t. IV, s. 263 (tu o bezpotomnej śmierci Doroty Derszniakówny); AGAD, MK 111, f. 353v–355 (24 III 1574 r. – Jan Ligęza, wojski sanocki jednym z opiekunów małoletnich dzieci Jana Pileckiego, starosty horodelskiego); MK 134, f. 135–136 (10 II 1588 r. – Zofia, córka nieżyjącego J. Ligęzy, wojskiego sanockiego, żona Krzysztofa Rzeszowskiego); MK 135, f. 808v–809 (6 VI 1590 r. – tu Anna i Katarzyna, córki nieżyjącego J. Ligęzy, wojskiego sanockiego).

(zm. ok. 1635) oraz córkę Elżbietę, żonę kasztelana sieradzkiego Adama Walewskiego h. Kolumna (zm. 1638); 2. Mikołaj Koniecpolski (zm. ok. 1626), kanonik poznański, a następnie sędzia ziemski sieradzki; 3. Zygmunt Koniecpolski (zm. 1620); 4. Krzysztof Koniecpolski (zm. 1581), który zginął w czasie wojny z Moskwą o Inflanty za panowania Stefana Batorego; 5. Aleksander Koniecpolski (zm. 1609), wojewoda sieradzki, ożeniony z Anną Sroczycką h. Nowina (zm. 1616), z którą miał synów Stanisława (zm. 1646), kasztelana krakowskiego i hetmana wielkiego koronnego, Przedbora (zm. 1611), starostę żarnowieckiego, Remigiana (zm. 1640), biskupa chełmskiego, Krzysztofa (zm. 1660), wojewodę bełskiego, i Jana (zm. 1661), wojewodę sieradzkiego. Córkami wojewody sieradzkiego Aleksandra Koniecpolskiego były: Aleksandra, żona Kaspra Denhoffa (zm. 1645), wojewody sieradzkiego; Eufrozyna, żona Jana Bykowskiego h. Gryf (zm. 1632), a następnie Jana Wężyka h. Wąż (zm. 1661), obu kolejnych starostów sieradzkich, Leonarda i Barbara. Dwie ostatnie wojewodzianki sieradzkie zostały zakonnicami w ufundowanym przez ich matkę klasztorze bernardynek w Wieluniu. Córkami kasztelanowej sieradzkiej Elżbiety z Ligezów Koniecpolskiej były natomiast: 1. Zofia, żona Adama Jordana h. Trąby, a następnie Marcina Wierzbieży h. Janina; 2. Anna, żona podkomorzego krakowskiego Adama Ocieskiego h. Jastrzębiec (zm. 1566), a następnie kasztelana bełskiego Zygmunta Zakliki Czyżowskiego h. Topór (zm. 1585); 3. Barbara, żona Jakuba Bełchackiego h. Topór; 4. Elżbieta (zm. po 1614), żona kasztelana zawichojskiego Jana Ossowskiego h. Gryf (zm. po 1601) oraz 5. Krystyna, która zmarła jako panna. Regina z Ligezów Czuryłowa miała natomiast dwie córki: Annę, żonę kasztelana sandomierskiego Stanisława Maciejowskiego h. Ciołek (zm. 1563), i Elżbietę, żonę Jakuba Herburta h. własnego; oraz syna Marcina, słynnego rotmistrza i zagończyka kresowego, który ożenił się z Anną Jazłowiecką h. Abdank i pozostawił po sobie czterech synów: Jerzego, Mikołaja, Marcina i Andrzeja oraz dwie córki, Annę (zm. 1647), żonę łowczego przemyskiego Stanisława Kaszowskiego h. Janina (zm. p. 1624), a następnie kasztelana czernihowskiego Jana Odrzywolskiego h. Nałęcz (zm. 1652), i Katarzynę, której pierwszym mężem był Stanisław Kunat h. Topór, a drugim Jan z Ziemblie Bogusz h. Półkozic²¹.

²¹ Por. B. Paprocki, *op. cit.*, s. 251; *Pamiętniki o Koniecpolskich. Przyczynek do dziejów polskich XVII wieku*, wyd. S. Przyłęcki, Lwów 1842, s. 162, 188;

Rozpowszechniona w literaturze przedmiotu informacja, że siostrą kasztelana wiślickiego Mikołaja, a ciotką Mikołaja Spytka Ligęzy była również Anna, żona wojewody krakowskiego Mikołaja Herburta Odnowskiego (zm. 1555), jest nieprawdziwa. Jej ojcem był bowiem zmarły przed 13 kwietnia 1553 r. burgrabia krakowski Stanisław Ligęza. Z całą pewnością nie można go identyfikować z innym burgrabią krakowskim Feliksem (Szczęsnym), ojcem Stanisława, Zygmunta, Aleksandra, Mikołaja, Elżbiety i Reginy Ligezów. Występujący wraz z Anną z Ligezów Odnowską w sprawach urzędowych cześnik koronny Zygmunt Ligęza (zm. 1558) ani razu nie został bowiem nazwany *expressis verbis* jej bratem. Użyto natomiast w odniesieniu do niego terminów „stryj klejnotny” (*patruus clenodialis*) oraz „przyjaciel” (*amicus*). Gdyby wojewodzina krakowska była jego rodzoną siostrą, z pewnością znalazłoby to swoje odzwierciedlenie w przywołanym tu źródle²².

A. Boniecki, *op. cit.*, t. XI, s. 79–84; t. XIV, s. 255; W. Dworzaczek, *Genealogia*, t. II (*Tablice*), Warszawa 1959, tabl. 138; idem, *Hetman...*, s. 255–256; Z. Libiszowska, *Konieczpolski Stanisław Przedbór*, [w:] *PSB*, t. XIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967–1968, s. 522–523; H. Kotarski, *Konieczpolski Aleksander*, [w:] *ibidem*, s. 511–512; *Urzednicy wojewodztw łeczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku. Spisy* [dalej: *Urzednicy sieradzcy*], oprac. E. Opaliński, H. Żerek-Kleszcz, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1993, nr 1005 (S.P. Konieczpolski), nr 1001 (A. Walewski), nr 1153 (S.P. Konieczpolski), nr 1216 (M. Konieczpolski), nr 1260 (J. Bykowski), nr 1261 (J. Wężyk), nr 1308 (A. Konieczpolski), nr 1311 (K. Denhoff), nr 1312 (J. Konieczpolski); *Urzednicy sandomierscy*, nr 632 (S. Maciejowski), nr 1337 (J. Ossowski); *Urzednicy krakowscy*, nr 122 (S. Konieczpolski), nr 234 (A. Ocieski); *Urzednicy wojewodztwa bełskiego i ziemi chełmskiej XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. H. Gmiterek, R. Szczygieł, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992, nr 59 (Z. Zaklika Czyżowski), nr 390 (K. Konieczpolski), nr 1108 (S. Konieczpolski); A. Boniecki, *op. cit.*, t. IV, s. 35; t. IX, Warszawa 1906, s. 335; K. Chłapowski, *Starostwie...*, s. 129 (Jan i Elżbieta Ossowscy); W. Majewski, *Odrzywołski Jan*, [w:] *PSB*, t. XXIII, Wrocław 1978, s. 564.

²² Por. B. Paprocki, *op. cit.*, s. 251; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIV, s. 255; W. Dworzaczek, *Hetman...*, s. 256. We wszystkich tych pracach informacja, że żoną wojewody krakowskiego była córka burgrabiego krakowskiego Feliksa Ligęzy i Zofii z Tarnowskich. Tymczasem ojcem Anny Ligezianki był inny burgrabia zamku krakowskiego, Stanisław Ligęza, którego wydawcy spisów urzędników krakowskich błędnie utożsamili z synem Feliksa, też Stanisławem, późniejszym kasztelanem chełmskim i żarnowskim. Por. *Urzednicy krakowscy*, nr 881 i s. 236 w indeksie. Jest to oczywista pomyłka, gdyż ojciec Anny nie żył już w 1553 r., a kasztelan żarnowski zmarł dopiero w 1556 r. W spisie urzędników sandomierskich temu samemu Stanisławowi, synowi Feliksa i bratu kasztelana wiślickiego Mikołaja przypisano z kolei nigdy nie piastowane przez niego urzędy burgrabiego krakowskiego i podczaszego koronnego. Por. *Urzednicy sandomierscy*, nr 1373 i s. 193 w indeksie; S. Cynarski, *Herbert Odnowski Mikołaj*, [w:] *PSB*, t. IX,

Mikołaj Spytek Ligeza miał również licznych krewnych ze strony matki. Elżbieta z Jordanów Ligezina miała cztery młodsze siostry, z których każda pozostawiła po sobie potomstwo. Drugą pod względem starszeństwa córką kasztelana krakowskiego Spytkę Wawrzyńca Jordana i Anny z Sieniawskich była Anna Jordanówna, która wyszła za mąż za Kaspra z Więcborka Zebrzydowskiego h. Radwan (zm. 1584), wojewodę kaliskiego. Anna z Jordanów Zebrzydowska zmarła przed 2 czerwca 1597 r. W podziale dóbr po jej rodzicach uczestniczyły już bowiem jedynie jej dzieci, które objęły miasto Jordanów z przyległościami w powiecie szczyrzyckim. Ze związku z Kasprem Zebrzydowskim Anna Jordanówna miała trzech synów i dwie córki. Najmłodszy wojewodzic kaliski, Kasper, kanonik krakowski, zmarł po 1588 r. Najstarszy Piotr również został księdzem. Był dziekanem przemyskim. W 1586 r. darował średniemu bratu – Andrzejowi swoją część spadku po rodzicach. Zmarł przed 1597 r. Andrzej Zebrzydowski, drugi syn wojewody kaliskiego Kaspra, w 1592 r. został kasztelanem śremskim. W 1587 r. ożenił się z Agnieszką z Łukowa Białośliwską h. Topór (zm. 1639/1640), córką Krzysztofa, wdową po Piotrze Potulickim h. Grzymała. Żył jeszcze w 1596 r. Zmarł przed 2 czerwca 1597 r. Z małżeństwa z Białośliwską pozostawił liczne potomstwo: córki Annę, Mariannę, Jadwigę, Elżbietę i Katarzynę oraz syna Kaspra. Anna Zebrzydowska w 1603 r. wyszła za mąż za starostę kcyńskiego Piotra Czarnkowskiego h. Nałęcz, z czasem (od 1611 r.) kasztelana śremskiego.

Wrocław–Warszawa–Kraków 1960–1961, s. 447 (tu informacja, że Anna z Ligezów była córką burgrabiego Stanisława). O tym, że Anna z Ligezów Herburtowa Odnowska nie była córką burgrabiego krakowskiego Feliksa, przekonują wpisy do Metryki Koronnej, gdzie występujący wraz z nią cześnik koronny Zygmunt ani razu nie został nazwany jej bratem. Por. AGAD, MK 83, f. 230–231, 235–236. Gwoli wyjaśnienia dodajmy zatem, że w pierwszej połowie XVI w. na scenie politycznej działali czterej, często myleni ze sobą Ligezowie: burgrabia krakowski Feliks (Szczęsny) (zm. ok. 1539); syn Feliksa, kasztelan żarnowski Stanisław (zm. ok. 1556); ojciec Anny z Ligezów Herburtowej Odnowskiej, burgrabia krakowski Stanisław (zm. p. 1553) i inny Stanisław, podczaszy królowej węgierskiej Izabeli, który był synem Przeclawa z linii na Bolesławiu. W kwestii powiązań rodzinnych tego ostatniego por. AGAD, MK nr 77, f. 91v–95 (tu w 1549 r. jako jeden ze spadkobierców kasztelana czechowskiego Piotra Ligezy); MK 108, f. 418v–419 (tu 2 II 1574 r. jako Stanisław Ligeza z Bolesławia). Więcej o średniowiecznym rodowodzie i rozrodceniu rodziny Ligezów por. M. Lubczyński, *Początki rodziny Ligezów herbu Półkozic*, „Roczniki Historyczne” 1999, R. LXV, s. 27–52; idem, *Linia bolesławsko-jurkowska Ligezów herbu Półkozic. Zarys dziejów*, [w:] *Szlachta i ziemianie między Wisłą a Pilicą. Studia z dziejów społeczno-gospodarczych*, red. J. Gapsys, M. Nowak, J. Pielas, Kielce 2008, s. 9–39.

Piotr Czarnkowski zmarł w 1622 r., a śmierć jego żony odnotowano w źródłach w następnym roku. Marianna Zebrzydowska w 1618 r. była już wdową po pierwszym mężu, staroście hamersztyńskim Samuelu Konarskim h. Ossoria. Po raz drugi wyszła za mąż za Jana z Bogusławic Sierakowskiego h. Ogończyk (zm. 1651/1653), kasztelana bydgoskiego. Zmarła przed 1640 r. Jadwiga Zebrzydowska w 1614 r. poślubiła Andrzeja z Rudnik Biskupskiego h. Lis (zm. 1649), później (od 1641 r.) kasztelana spicymierskiego. Kolejna kasztelanka śremska, Elżbieta została żoną Stanisława Witowskiego h. Jastrzębiec (zm. 1637), kasztelana brzezińskiego i wielkorządcy krakowskiego. Ostatnia córka Andrzeja Zebrzydowskiego i Agnieszki Białośliwskiej, Katarzyna została zakonnicą w poznańskim klasztorze benedyktynek. Żyła jeszcze w 1653 r. Jedyne dziecko kasztelana śremskiego Andrzeja – Kasper, dziedzic znacznych dóbr w Wielkopolsce oraz w województwie krakowskim, w 1624 r. otrzymał nominację na urząd kasztelana kaliskiego. Ożeniony z Anną z Żurowa Daniłowiczówną h. Sas, córką podskarbiego wielkiego koronnego Mikołaja, zmarł bezpotomnie w 1649 r.²³

²³ Por. ANK, CCI nr 161, s. 962; A. Boniecki, *op. cit.*, t. IX, s. 76; AGAD, MK 134, f. 394v–397 (tu kanonik krakowski Kasper i Andrzej Zebrzydowscy zaciągają pożyczkę w wysokości 16 tys. florenów od Sebastiana Lubomirskiego); MK 137, f. 94v–95 (kasztelania śremska dla A. Zebrzydowskiego); Biblioteka Kórnicka PAN [dalej: BK PAN], Teki Dworzaczka [dalej: TD], Grodzkie i ziemskie [dalej: GiZ], Nakło, Część 1, 877 (Nr. 59 Rel.) 1585 (tu Piotr, Andrzej i Kasper Zebrzydowscy); GiZ, Poznań, Rezygnacje, XVI wiek, 12758 (Nr. 1399), 1586 (Piotr Zebrzydowski daje bratu Andrzejowi dobra po rodzicach); GiZ, Poznań, Rekognicje, XVI wiek, 16473 (Nr. 1404), 1603 (Piotr Czarnkowski oprawia posag Anny Zebrzydowskiej); GiZ, Gniezno, 5824 (Nr. 68) 1605 (tu Kacper, Anna, Marianna, Jadwiga i Elżbieta Zebrzydowscy, dzieci zmarłego Andrzeja); GiZ, Poznań, Rezygnacje, XVII wiek, Część 1, 6860 (Nr. 1409) 1614 (tu Andrzej Biskupski i jego żona Jadwiga z Zebrzydowskich); GiZ, Poznań, Inskrypcje, XVII wiek, 3842 (Nr. 1000) 1618 (tu Anna Zebrzydowska, wdowa po Samuelu Konarskim); GiZ, Poznań, Rezygnacje, XVII wiek, Część 1, 8559 (Nr. 1413) 1622 (tu Anna, wdowa po Piotrze Czarnkowskim); GiZ, Gniezno, Część 1, 7101 (Nr. 76) 1623 (tu Anna, wdowa po Piotrze Czarnkowskim, jako już nieżyjąca); GiZ, Poznań, Relacje, XVII wiek, 1959 (Nr. 165) 1640 (tu kasztelan kaliski Kasper, Elżbieta, wdowa po S. Witowskim, dwie córki Anny Czarnkowskiej i syn nieżyjącej Jadwigi Biskupskiej); GiZ, Poznań, Rezygnacje, XVII wiek, Część 2, 395 (Nr. 1861) 1651 (tu Katarzyna Zebrzydowska benedyktyнка poznańska i jej siostra Elżbieta, wdowa po Stanisławie Witowskim); GiZ, Poznań, Rezygnacje XVII wiek, Część 2, 7694 (Nr. 80) 1653 (tu Samuel i Kasper Sierakowscy, synowie nieżyjących Jana, kasztelana bydgoskiego, i Marianny z Zebrzydowskich oraz ich ciotka, benedyktyнка poznańska Katarzyna Zebrzydowska, córka Andrzeja); W. Dworzaczek, *Genealogia...*, t. II, tabl. 134; *Urzednicy sieradzcy*, nr 1390 (Andrzej Biskupski); *Urzednicy krakowscy*, nr 825 (Stanisław

Elżbieta Zebrzydowska, starsza córka wojewody kaliskiego Kaspra i Anny z Jordanów, w 1596 r. wyszła za starostę kościańskiego Jana Orzelskiego h. Drya, syna Mikołaja i Barbary z Oporowa Grocholskiej h. Sulima, wdowca po Annie Strykowskiej. Dnia 24 marca 1600 r. Jan Orzelski został kasztelanem rogozińskim. Dwa dni później uzyskał dla żony *ius communicativum* na starostwie kościańskim. W 1612 r. Elżbieta z Więcborka Orzelska sprzedała Hieronimowi Przyłęckiemu odziedziczone po babce, Annie z Sieniawskich Jordanowej, dobra w województwie krakowskim. Jej mąż żył jeszcze w 1615 r. Zmarł przed 24 listopada 1617 r., kiedy to wdowa po nim uzyskała konsens królewski na cesję starostwa kościańskiego zięciowi. Elżbieta z Zebrzydowskich Orzelska zmarła przed 1627 r. Ze związku z kasztelanem rogozińskim miała tylko córkę Izabelę, która w 1615 r. została żoną Mikołaja Działyńskiego h. Ogończyk, syna Michała (zm. 1617), wojewody brzeskokujawskiego, i Elżbiety z Czemów h. własnego. Mikołaj Działyński, starosta kościański z cesji teściowej, żył jeszcze w 1631 r. W roku następnym Izabela z Orzelskich była już wdową po nim. Izabela Działyńska nie wyszła ponownie za mąż. Zmarła najpewniej w 1639 r. Jedynym synem Mikołaja i Izabeli z Orla Działyńskich był Stanisław Konstanty, w 1648 r. dworzanin pokojowy JKM. Anna Zebrzydowska, młodsza córka wojewody kaliskiego Kaspra i Anny Jordanówny, była jeszcze panną w początkach czerwca 1597 r. W roku 1599 wyszła za mąż za Stanisława Przerembskiego (zm. 1622), rotmistrza królewskiego, starostę radoszyckiego i opoczyńskiego. W małżeństwie tym miała synów Stanisława (zm. 1621) i Krzysztofa. Jedyna córka Anny Zebrzydowskiej, Gryzelda, została żoną kasztelana łódzkiego Andrzeja Karnkowskiego h. Junosza. Anna z Więcborka Przerembska zmarła około 1628 r.²⁴

Witowski); A. Kamiński, *Sierakowski Marcin z Bogustawic*, [w:] PSB, t. XXXVII, Warszawa–Kraków 1996–1997, s. 288 (tu informacje o kasztelanie bydgoskim Janie, ale brak wzmianki o jego żonie).

²⁴ Por. ANK, CCI, nr 161, s. 962; BK PAN, TD, Monografie, Orzelscy h. Drya; GiZ, Poznań, Relacje, XVII wiek, 1187 (Nr. 173) 1648 (tu Stanisław Konstanty Działyński, syn Mikołaja i Izabeli z Orzelskich); AGAD, MK 145, f. 89v–90v (kasztelania rogozińska dla J. Orzelskiego), f. 94–95 (dożywocie dla Elżbiety z Więcborka Orzelskiej na starostwie kościańskim); MK 146, f. 274v–278v (ten sam przywilej dla E. z Więcborka Orzelskiej na starostwo kościańskie); MK 161, k. 181v–182v (konsens dla E. Orzelskiej na cesję starostwa kościańskiego M. Działyńskiemu); J. Byliński, *Przerębski (Przerembski Stanisław)*, [w:] PSB, t. XXIX, Wrocław 1986, s. 2–4.

Trzecią córką kasztelana krakowskiego Spytką Wawrzyńca Jordana i Anny z Sieniawskich była Magdalena. Jej pierwszym mężem był podkomorzy sanocki Stanisław Wapowski h. Nieczuja. Zmarł on jednak bezpotomnie przed 8 sierpnia 1564 r. Drugim mężem Magdaleny Jordanówny został znacznie od niej starszy kasztelan sandomierski Stanisław z Sulejowa Sobek (zm. 1569), wdowiec po Annie Chełmskiej i Annie Ryterskiej. W krótkotrwałym małżeństwie z Sobkiem Magdalena urodziła jedynie córkę Barbarę. W 1589 r. kasztelanowa sandomierska wydała córkę za Zygmunta Scypiona ze Szczekarzewic Tarłę h. Topór (zm. 1628), syna Mikołaja, chorążego przemyskiego, i austriackiej szlachcianki Urszuli Flitzingerin. Magdalena Sobkowa uczestniczyła w dziele dóbr po rodzicach przeprowadzonym 2 czerwca 1597 r. (wzięła wówczas połowę klucza zakliczyńskiego w województwie krakowskim). Żyła jeszcze 25 stycznia 1617 r., kiedy to w grodzie krakowskim zapisała 10 tys. florenów, zabezpieczonych na wsiach Ołpiny i Olszyny w powiecie bieckim, najmłodszej wnuczce, Magdalenie Tarłównie. Magdalena z Jordanów Sobkowa zmarła przed 30 stycznia 1619 r., gdy wspomnianą donację nieżyjącej już matki zatwierdziła kasztelanowa sądecka. Wszystkie dobra kasztelanowej sandomierskiej odziedziczyła jej jedyna córka, Barbara z Sobków Tarłowa (zm. ok. 1628). Jej mąż, początkowo chorąży przemyski, w 1613 r. awansował na kasztelanie sądecką. W małżeństwie z Tarłą Barbara urodziła synów Andrzeja i Zygmunta Aleksandra oraz córki Teofilę, Jadwigę i Magdalенę. Andrzej Tarło (zm. 1642) był kanonikiem krakowskim, dziekanem opatowskim, prepozytem i oficjałem tarnowskim. Zygmunt Aleksander (zm. 1654) został z czasem kasztelanem przemyskim. W 1636 r. ożenił się ze starościanką lipieńską Elżbietą ze Sztemberku Kostczanką h. Dąbrowa. Teofila Tarłówna (zm. 1635) została w grudniu 1612 r. wydana za jednego z najpotężniejszych magnatów w Rzeczypospolitej, kasztelana krakowskiego Janusza ks. Ostrońskiego. Druga kasztelanowa sądecka, Jadwiga (zm. 1656) w 1615 r. wstąpiła do klasztoru klarysek w Krakowie, gdzie w latach 1648–1651 pełniła funkcję ksieni. Jej młodsza siostra Magdalena miała zostać zakonnice w klasztorze karmelitanek bosych w Krakowie. Zmarła jednak przed obłóczynami 21 lutego 1621 r.²⁵

²⁵ Por. A. Boniecki, *op. cit.*, t. IX, s. 76; AGAD, MK 96, f. 404v–407v (tu Magdalena z Jordanów jako wdowa po S. Wapowskim); ANK, CCI, nr 161, s. 966; nr 206, s. 2118–2121 (tu donacja M. Sobkowej na rzecz M. Tarłówny); nr 212,

Czwartą córką Spytka Wawrzyńca Jordana i Anny Sieniawskiej była Barbara. Dnia 14 marca 1564 r. ojciec zawarł ze Stefanem ks. Zbaraskim, wówczas wojewodą witebskim, umowę w sprawie jej małżeństwa z Piotrem, synem Zbaraskiego i Hanny Zabrzezińskiej h. Leliwa. Ustalono, że wesele odbędzie się w Zgłobniu w następnym roku, a panna otrzyma 5000 florenów posagu. Najpewniej w 1565 r. Barbara rzeczywiście została żoną Piotra ks. Zbaraskiego. Ten zmarł jednak bezpotomnie w 1572 r. Po raz drugi Barbara Jordanówna wyszła za mąż przed 19 kwietnia 1574 r. za Andrzeja Zborowskiego h. Jastrzębiec, syna kasztelana krakowskiego Marcina Zborowskiego i Anny Konarskiej h. Abdank. W tym samym roku Zborowski został marszałkiem nadwornym koronnym i starostą radomskim. Oba urzędy utracił jednak w roku 1588. Dwa lata później (w 1590 r.) Zygmunt III dał Andrzejowi Zborowskiemu kasztelaninę biecką, którą ten trzymał do śmierci. W maju 1597 r. Barbara z Zakliczyna Zborowska uczestniczyła w podziale dóbr po rodzicach. Otrzymała wówczas połowę klucza zakliczyńskiego w województwie krakowskim. Andrzej Zborowski zmarł przed 2 maja 1598 r., a jego żona rozstała się z tym światem w 1605 r. Andrzej i Barbara z Jordanów Zborowscy mieli trzech synów i cztery córki. Ich synami byli Marcin Dersław (zm. 1613), Spytek Piotr (zm. 1608) oraz Andrzej (zm. 1630), a córkami Marianna, Helena, Krystyna i Leonora. Najstarsza z nich – Marianna była pierwszą żoną Krzysztofa de Wedel Tuczyńskiego h. własnego. Zmarła bezpotomnie już w 1593 r. Trzy lata później cała szóstka jej rodzeństwa pozywała szwagra o wypłacenie procentów od sumy posagowej (12 tys. florenów) i zwrot wniesionego mu przez Mariannę posagu. Druga z sióstr Zborowskich, Helena, została żoną Jerzego Stefana Niemsty h. Jastrzębiec. Jej młodsza siostra – Krystyna była najpierw żoną Stefana Świętopelka Bolestraszyckiego h. Lis, a następnie Wojciecha Grochowskiego h. Junosza. Owdowiawszy po raz drugi, wstąpiła do zakonu bernardynek, przyjmując imię zakonne Magdalena. Najmłodsza z kasztelanek bieckich – Leonora została zakonnicą reguły św. Klary przy krakowskim kościele św. Andrzeja. Spośród synów Andrzeja i Barbary z Jordanów

s. 578–586 (tu Barbara z Sobków Tarłowa zatwierdza donację matki na rzecz jej córki Magdaleny Tarłówny); I. Kaniewska, *Sobek...*, s. 456 (tu jednak kuriozalne stwierdzenie, że nie wiadomo, z którego małżeństwa kasztelana sandomierskiego pochodziła jego córka Barbara); M. Lubczyński, *Tarło Zygmunt Scypion*, [w:] *PSB*, t. LII, Warszawa–Kraków 2017–2019, s. 327–328.

Zborowskich Marcin Dersław (zm. 1613) ożenił się z Jadwigą Padniewską h. Nowina, córką Wojciecha, kasztelana oświęcimskiego, i Jadwigi Dembińskiej h. Rawicz. Nie pozostawił po sobie potomstwa. Spytek Piotr (zm. 1608) wstąpił najpierw do zakonu dominikanów, by później przenieść się do karmelitów. Nie wytrzymał jednak również w tym drugim zakonie. Zrzuciwszy habit, dokonał żywota jako człowiek świecki. Rodziny nie zdażył założyć. Najmłodszy z braci – Andrzej (zm. 1630) w 1618 r. został kasztelanem oświęcimskim. Ożenił się ze Słazaczką, Anną Trachówną z Brzezia i miał z nią pięcioro dzieci: synów Adama, Hieronima i Dersława Marcina (Marcina Dersława, Marcjana) oraz córki Leonorę i Krystynę. Wszyscy synowie kasztelana oświęcimskiego zmarli bezpotomnie, przy czym jako ostatni, około 1639 r. zszedł z tego świata Dersław Marcin. Starsza z kasztelanek oświęcimskich, Leonora poślubiła w 1617 r. Marka Antoniego Stadnickiego h. Szreniawa (zm. 1639). Zmarła bezpotomnie przed 1620 r. Jej młodsza siostra Krystyna w 1639 r. wyszła za Jana Aleksandra Tarłę (zm. 1681), wojewodzica lubelskiego, który w przyszłości został wojewodą sandomierskim. Również ona nie miała dzieci. Zmarła około 1646 r.²⁶

Najmłodszą siostrą Elżbiety z Jordanów Ligęziny była Zofia, która wyszła za mąż za sławnego i osławionego Samuela Zborowskiego, rodzonego brata kasztelana bieckiego Andrzeja, męża Barbary Jordanówny. Samuel Zborowski, w 1574 r. skazany na banicję za zabójstwo kasztelana przemyskiego Stanisława Wapowskiego, został ścięty w Krakowie 26 maja 1584 r. Jego żona zmarła przed 2 czerwca 1597 r. W podziale spadku po Spytku Wawrzyńcu Jordanie i Annie z Sieniawskich uczestniczyły bowiem już jej dzieci.

²⁶ Por. AGAD, MK 96, f. 332v–333v (umowa w sprawie małżeństwa Barbary z Piotrem ks. Zbaraskim); MK 113, f. 42v–43v (19 IV 1574 r. A. Zborowski opłacił żonie 5000 florenów posagu na połowie swoich dóbr); A. Boniecki, *op. cit.*, t. IX, s. 76; Z. Anusik, *Latyfundia książąt Zbaraskich w XVI i XVII wieku*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2009, R. VIII, nr 1, s. 24; idem, *Dobra ziemskie książąt Zbaraskich w XVI i XVII wieku*, [w:] idem, *Studia i szkice staropolskie*, Łódź 2011, s. 502; *Urzednicy krakowscy*, nr 24 (kasztelan biecki Andrzej Zborowski); BK PAN, TD, GiZ, Poznań, Relacje, XVII wiek, 2624 (Nr. 138) 1596 (tu Zborowscy pozywają Krzysztofa Tuczyńskiego o zwrot posagu ich siostry Marianny); M. Smoleński, *Melsztyn. O zamku i jego panach, o kościołach i plebanach, z dodatkiem o Domostawicach*, Kraków 1888, s. 59; Z. Anusik, *Kilka uwag o dziejach rodu Zborowskich w XVI wieku. Na marginesie książki Ewy Dubas-Urwanowicz, (Rec.: Ewa Dubas-Urwanowicz, Mężowie stanu, awanturnicy czy zdrajcy? Dzieje rodu Zborowskich w XVI wieku, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2018, ss. 793)*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2018, R. XVII, nr 2, s. 298–299.

Samuel i Zofia z Jordanów Zborowscy mieli synów Aleksandra i Samuela oraz córki Annę i Elżbietę. Ze schedy po kasztelanie krakowskim Spytku Wawrzyńcu Jordanie przypadły im Mikułińce w województwie ruskim oraz pozostająca w zastawie Dukła w województwie krakowskim (młodzi Zborowscy mieli wykupić ten klucz od Oktawiana Gucciego). Samuel, młodszy syn banity Samuela Zborowskiego i Zofii z Jordanów zmarł po 15 marca 1603 r. Dokładnej daty jego śmierci nie znamy. Jego starszy brat Aleksander (zm. 1637) był zasłużonym rotmistrzem królewskim. Otrzymał od Zygmunta III starostwo międzyrzeckie, które w roku 1617 odprzedał za 60 tys. florenów Jerzemu Ostrorogowi Lwowskiemu. Aleksander Zborowski ożenił się z Magdaleną z Fredrów h. Bończa, córką Jana, kasztelana przemyskiego, i Anny ze Stadnickich h. Drużyna. Miał z nią córki Annę i Konstancję oraz syna Adama (zm. 1652), który wstąpił do zakonu jezuitów. Starsza córka Aleksandra – Anna Zborowska w 1634 r. wyszła za Aleksandra Korycińskiego h. Topór (zm. 1659), z czasem wojewodę rawskiego. Miała z nim syna Stanisława oraz córki Teofilę, Konstancję, Annę i Aleksandrę. Młodsza córka Aleksandra Zborowskiego – Konstancja w 1637 r. poślubiła Rafała Grochowskiego h. Junosza (zm. 1654), z czasem kasztelana lwowskiego. Grochowscy mieli synów Stanisława, Aleksandra i Jerzego oraz córkę Annę. Starsza córka banity Samuela – Anna Zborowska została żoną Ludwika Mortęskiego (zm. 1615), który zakończył swoją karierę senatorską na urzędzie wojewody chełmińskiego. Ludwik i Anna ze Zborowskich Mortęscy mieli dwie córki – Zofię Magdalenę i Annę. Ich matka, Anna z Rytwian Mortęska zmarła przed rokiem 1602. Elżbieta, młodsza córka Samuela Zborowskiego i Zofii z Jordanów w 1595 r., została żoną węgierskiego wielmoży Zygmunta Balassy de Gyarmath, pana na Bystrzycy i Modrym Kamieniu. Podobnie jak jej starsza siostra, została ona odnotowana wraz z małżonkiem w akcie podziału spadku po Spytku Wawrzyńcu i Annie Jordanach. Jej dalsze losy nie są znane²⁷.

²⁷ Por. A. Boniecki, *op. cit.*, t. IX, s. 76; ANK, CCI, nr 161, s. 963; nr 177, s. 470–471, 483–486 (tu ostatnia, znana mi wizyta Samuela Zborowskiego w grodzie krakowskim); BK PAN, TD, GiZ, Wschowa, Część 2, 1559 (Nr. 31) 1617 (tu sprzedaż starostwa międzyrzeckiego); GiZ, Nakło, Część 2, 324 (Nr. 165 Inscr.), 1602 (tu córki nieżyjącej już Anny ze Zborowskich Mortęskiej); Z. Anusik, *Kilka uwag...*, s. 302–303; J. Małłek, *Mortęski Ludwik*, [w:] *PSB*, t. XXII, Wrocław 1977, s. 12 (tu jednak niezbyt precyzyjne stwierdzenie, że Anna ze Zborowskich Mortęska była matką Zofii i nieznaney z imienia benedyktyнки).

Przedstawivszy krąg rodzinny naszego bohatera, możemy przejść do omówienia najważniejszych faktów z jego biografii. Wypada zacząć od stwierdzenia, że przyjmowana powszechnie teza, że małżeństwo jego rodziców zostało zawarte przed 15 sierpnia 1561 r., jest nieprawdziwa. Mikołaj Ligęza jako mąż Elżbiety Jordanówny odnotowany został bowiem w księgach grodzkich bieckich dopiero 25 kwietnia 1562 r. Dnia 4 października następnego roku pojawił się natomiast pierwszy wpis, w którym wspomniano o najstarszym (i jedynym wówczas) dziecku tej pary, Mikołaju Spytku Ligęzie. Możemy zatem śmiało przyjąć, że ten ostatni przyszedł na świat nie w 1562, ale na początku 1563 r. Wiemy również, że w 1583 r. późniejszy kasztelan sandomierski był dworzaninem króla Stefana Batorego. Z całą pewnością nie był również w tym czasie żonaty. Ożenił się jednak już na początku 1584 r., a jego wybranką została Elżbieta Kormanicka h. Junosza, córka kasztelana czechowskiego Auctusa (Zbożnego) i Anny z Lipnickich h. Hołobok, wdowa po zmarłym w 1583 r. Adamie z Żerkowa Rzeszowskim h. Doliwa²⁸.

Zanim przejdziemy do omówienia dalszych losów Mikołaja Spytka Ligęzy i Elżbiety z Kormanic, musimy poświęcić kilka słów najbliższemu krewnym Adama Rzeszowskiego. Ostatni Rzeszowski będący właścicielem Rzeszowa był wnukiem Jana z Żerkowa i Urszuli Kośmirzowskiej h. Gryf. Para ta miała troje dzieci: syna Mikołaja oraz córki Zofię i Katarzynę. Mikołaj (zm. 1574) ożenił się z Jadwigą Łaską h. Korab, córką wojewody sieradzkiego Stanisława, i miał z nią jedyne go syna, wspomnianego już Adama. Po śmierci Mikołaja Rzeszowskiego Jadwiga z Łaska wyszła ponownie za mąż za Piotra Biejkowskiego h. Jastrzębiec, chorążego czerskiego. Starsza córka Mikołaja i Jadwigi, Zofia Rzeszowska poślubiła starostę leżajskiego Wojciecha Sepichowskiego h. Półkozic. Owdowiała przed

²⁸ Por. A. Przyboś, *Rzeszów na przełomie XVI i XVII wieku*, [w:] *Pięć wieków miasta Rzeszowa XIV–XVIII*, red. F. Błoński, Warszawa 1958, s. 113 (tu informacja, że małżeństwo rodziców M.S. Ligęzy zostało zawarte przed 15 VIII 1561 r.). Gwoli wyjaśnienia dodajmy, że w akcie ugody Elżbiety z Jordanów z mieszczanami bieckimi, na który powołuje się A. Przyboś, występuje ona jeszcze jako wdowa po Bonerze. Pierwsza wzmianka o Mikołaju Ligęzie jako jej mężu pojawiła się dopiero 29 IV 1562 r. Por. ANK, CB, nr 11, s. 116 (tu M. Ligęza jako mąż E. z Jordanów) oraz s. 220–221 (tu 4 X 1562 r. wyznaczenie opiekunów dla M.S. Ligęzy). Por. też B. Paprocki, *op. cit.*, s. 251 (tu informacja o tym, że M.S. Ligęza był dworzaninem Stefana Batorego); K. Niesiecki, *op. cit.*, t. V, s. 238; t. VI, s. 96; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIV, s. 256; M. Lubczyński, *Majątek...*, s. 150–151; *Urządnicy sandomierscy*, nr 118 (tu jednak ojciec Elżbiety z Kormanickich 1° v. Rzeszowskiej 2° v. Ligęziny nazwany Kormańskim zamiast Kormanickim).

20 stycznia 1568 r. Jej drugim mężem został stolnik przemyski i starosta gąbiński Jan Biejkowski h. Jastrzębiec (zm. 1590). Młodsza córka Mikołaja Rzeszowskiego, Katarzyna została natomiast żoną Jana Niewiarowskiego h. Półkozic. Po bezpotomnej śmierci Adama Rzeszowskiego w 1583 r. dobra rzeszowskie stały się więc własnością Katarzyny z Żerkowa Niewiarowskiej oraz dzieci nieżyjącej już Zofii z Rzeszowskich Biejkowskiej²⁹.

Rzecz jasna nieprawdziwa i oparta na z gruntu fałszywych przesłankach jest wprowadzona do obiegu naukowego przez Jana Pęc-kowskiego informacja, że pierwszą żoną Mikołaja Spytkę Ligęzy była Zofia Rzeszowska, córka Jana z Żerkowa i Urszuli Koźmirzowskiej. Autor ten twierdził również, że oprócz Mikołaja (zm. 1574) i Katarzyny, żony Jana Niewiarowskiego, rodzeństwem Zofii byli: zmarły w 1583 r. Adam (w rzeczywistości bratanek Zofii Rzeszowskiej 1° v. Sepichowskiej 2° v. Biejkowskiej) oraz Krystyna, żona Krzysztofa Czarnieckiego h. Łódzia i matka m.in. późniejszego wojewody kijowskiego Stefana (zm. 1665), bohatera z czasów „potopu” szwedzkiego (w rzeczywistości pochodziła ona z rodziny Rzeszowskich h. Wąż). Dodajmy również, że Pęcowski pomylił imię Elżbiety z Kormanickich 1° v. Rzeszowskiej 2° v. Ligęziny, nazywając ją Zofią. Aż dziw bierze, że tak bałamutny przekaz znalazł uznanie w oczach Adama Przybośa, który w kilku swoich pracach zamieścił fałszywą informację o tym, że pierwszą żoną Mikołaja Spytkę Ligęzy była Zofia z Rzeszowskich. Co gorsza, „doprecyzował” on wywody Pęcowskiego poprzez stwierdzenie, że Ligęza ożenił się z Rzeszowską około 1580 r. W tej sytuacji nie dziwi specjalnie fakt, że obecna w przestrzeni publicznej od ponad stulecia fałszywa informacja o małżeństwie późniejszego kasztelana sandomierskiego z Zofią Rzeszowską pojawia się do chwili obecnej na stronach internetowych odnoszących się w ten lub inny sposób do różnorodnych aspektów działalności Mikołaja Spytkę Ligęzy³⁰.

²⁹ Por. B. Paprocki, *op. cit.*, s. 240–241; K. Niesiecki, *op. cit.*, t. VIII, s. 218–219; ANK, CB, nr 12, s. 90 (tu we wpisie z 20 I 1568 r. starosta leżajski Wojciech Sepichowski wspomniany jako zmarły); Z. Anusik, *Krąg rodzinny Katarzyny z Sienna Myszkowskiej (zm. 1619), podczaszyny lubelskiej. Studium genealogiczno-obyczajowe*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2020, R. XX, nr 2, s. 253; M. Lubczyński, *Majątek...*, s. 151. Por. też ANK, CB, nr 42, s. 586 (tu wyraźne stwierdzenie, że poślubiona przez M.S. Ligęzę po śmierci Elżbiety z Kormanic Zofia Krasieńska była jego drugą żoną).

³⁰ Por. J. Pęcowski, *Dzieje miasta Rzeszowa do końca XVIII wieku: z 21 rycinami w tekście*, Rzeszów 1913, s. 24–26; A. Przyboś, *Rzeszów...*, s. 64; idem,

Małżeństwo z wdową po Adamie Rzeszowskim ułatwiło późniejszemu kasztelanowi sandomierskiemu przejęcie całości dóbr rzeszowskich, na części których Elżbieta z Kormanic miała zapisane przez pierwszego męża dożywocie. Mikołaj Spytek Ligęza oraz jego żona od początku dążyli jednak do pozyskania całego klucza rzeszowskiego. Już 4 kwietnia 1584 r. Elżbieta Ligęzina zawarła w Rzeszowie kilka umów ze spadkobiercami Adama Rzeszowskiego. Na mocy podpisanych wówczas interczyk Elżbieta z Kormanic wzięła w zastaw Rzeszów w przyległościach, wypłacając po 11 tys. florenów Katarzynie z Żerkowa Niewiarowskiej, dziedzicze połowy dóbr rzeszowskich, oraz Wojciechowi i Marcinowi Sepichowskiemu, dziedzicom drugiej połowy. Mąż Katarzyny – Jan Niewiarowski oraz opiekun młodych Sepichowskich, ich ojczym Jan Biejkowski, zaprobowali też w grodzie przemyskim dożywocie Elżbiety na paru wsiach klucza rzeszowskiego. Już 18 kwietnia 1588 r. Wojciech Sepichowski w imieniu własnym oraz bratanka Marcina, syna nieżyjącego już młodszego brata, darował (a w istocie sprzedał) Mikołajowi Spytкови Ligęzie swoją połowę dóbr rzeszowskich. W dniu 30 września 1602 r. swoje prawa do tej części klucza odstąpiła również Ligęzie Anna z Sepichowskich Jordanowa, córka nieżyjącego już Wojciecha (w tym przypadku chodziło o zapisy na rzecz jej matki zabezpieczone przez Sepichowskiego na jego połowie dóbr rzeszowskich). Równie szybko wyzbyli się swojej części klucza rzeszowskiego małżonkowie Niewiarowscy. Dnia 27 listopada 1589 r. Katarzyna z Żerkowa darowała (w istocie sprzedała za 14,5 tys. florenów) Mikołajowi Spytкови swoją połowę Rzeszowa z przyległościami. Ponieważ jednak Ligęza nie dysponował wówczas taką kwotą, całą sumę transakcji jego ojciec, kasztelan wiślicki Mikołaj zapisał Janowi Niewiarowskiemu na swoich dobrach chrzanowskich i bobreckich. Dnia 17 lipca 1598 r. Katarzyna Niewiarowska darowała Mikołajowi Spytкови Ligęzie (w rzeczywistości zaś sprzedała za 8500 florenów) również tę część klucza rzeszowskiego, która pozostawała w dożywociu Elżbiety z Kormanic. O ile jednak Ligęza bardzo szybko, bo jeszcze w 1589 r. oddał Niewiarowskiemu

Fundacje szpitalne Mikołaja Spytka Ligęzy w XVII wieku, „Roczniki Naukowo-Dydaktyczne WSP w Krakowie” 1962, Historia 2, s. 71; idem, *Z przeszłości Rzeszowa. Wykład inauguracyjny prorektora profesora dra Adama Przybosia*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Studium Terenowego Krakowskiej WSP w Rzeszowie” 1964, Nauki Humanistyczne, z. 1, s. 19; idem, *Ligęza Mikołaj Spytek*, [w:] *PSB*, t. XVII, s. 320; M. Lubczyński, *Majątek...*, s. 150 (tu stwierdzenie, że małżeństwo M.S. Ligęzy z Rzeszowską jest historiograficzną fikcją).

kwotę zabezpieczoną na dobrach ojcowskich, o tyle drugą transakcję sfinalizował dopiero w 1605 r., gdy spłacił ostatnią część należnej im sumy. Dodajmy także, że po bezpotomnej śmierci Elżbiety z Kormanickich w 1602 r. Mikołaj Spytek Ligęza musiał oddać 22 tys. florenów, czyli kwotę, za jaką wzięła ona w zastaw dobra rzeszowskie, jej siostrzenicy i jedynej spadkobierczyni, Annie Mieleckiej h. Gryf, wówczas żonie Joachima Ocieskiego h. Jastrzębiec (zm. 1613), w przyszłości kasztelana sądeckiego. Tak więc po trwających niemal 20 lat zabiegach, inwestując w kolejne transakcje około 80 tys. florenów, Ligęza stał się wyłącznym właścicielem całego klucza rzeszowskiego obejmującego na początku XVII w. miasto Rzeszów z przedmieściami, dziewięć wsi i siedem folwarków oraz 105 łąnów kmiecych³¹.

W 1590 r. Mikołaj Spytek Ligęza został kasztelanem czechowskim. Dnia 27 marca 1592 r. w Nowym Mieście Korczynie ojciec, kasztelan wiślicki Mikołaj Ligęza scedował mu sumę zastawu na starostwie żydaczowskim oraz przekazał mu władzę starościńską wraz z prawem użytkowania dóbr należących do tej królewszczyzny. W 1603 r. owdowiały rok wcześniej kasztelan czechowski odziedziczył część dóbr po zmarłym wówczas ojcu. Na mocy aktu podziałowego z 23 czerwca 1600 r. przypadły mu dobra gorzycko-dąbrowskie w powiatach wiślickim i pilzneńskim oraz Włostowice i pół Łapszowa w powiecie proszowskim. W ten sposób majątek Mikołaja Spytkę powiększył się o 22 wsie całe i jedną część wsi. Oprócz tego kasztelan wiślicki przeznaczył dla starszego syna kamienicę na ul. Sławkowskiej w Krakowie, scedowaną już wcześniej sumę zastawu na Żydaczowie, jak również całą posiadaną przez siebie gotówkę i wszystkie ruchomości. Dnia 11 lipca 1603 r. kasztelan czechowski otrzymał nadanie wakującego po śmierci ojca starostwa bieckiego oraz stanowiącej osobną dzierżawę wsi Turza. Ponieważ prawo nie zezwalało na sprawowanie funkcji starosty grodowego w dwóch miejscach jednocześnie, Mikołaj Spytek Ligęza zawarł umowę ze swoim sługą Jerzym Żółczyńskim, któremu formalnie scedował miasto Żydaczów z grodem i jurysdykcją

³¹ Por. M. Lubczyński, *Majątek...*, s. 150–152 (tu bardzo szczegółowe, oparte na rozległej kwerendzie źródłowej, omówienie długotrwałego procesu przejmowania przez M.S. Ligęzę dóbr rzeszowskich). W uzupełnieniu dodajmy, że w skład klucza rzeszowskiego nie wchodziły (zaliczane do niego przez starszą historiografię) wsie Piotraszówka, Stara Niwa, Zwiężyca, Zarzeczce, Solanka i Raclawówka, które nabył wojski sanocki Jan Ligęza i które znajdowały się następnie w posiadaniu jego potomków. Por. *ibidem*, s. 152–153.

sądową oraz wieś Iwanowice, sobie zastrzegając dożywotnie użytkowanie całej reszty tego dochodowego starostwa (pięć komór celnych, 15 wsi i pięć folwarków). O tym, że rządy Żółczyńskiego w Żydaczowie były czystą fikcją, przekonuje dobitnie fakt, że po śmierci Mikołaja Spytka Ligezy nadano tę królewsczyznę kolejnemu staroście (został nim kuchmistrz koronny Andrzej Mniszech). Dysponując sporymi zasobami gotówki odziedziczonej po ojcu, Ligeza mógł pomyśleć o kolejnym zaokragleniu swoich posiadłości. W 1604 r. kupił bowiem od kasztelanica połanieckiego Stanisława Głowy klucz dóbr położonych częściowo w powiecie pilzneńskim, a częściowo w ziemi przemyskiej. W skład nabytej wówczas posiadłości wchodziło miasto Głowów oraz wsie Styków, Ogniwna, Wola Cicha, Rogoźnica i Rudna³².

W 1600 r. Mikołaj Spytek Ligeza musiał zbrojnie odpierać zakusy starosty zygwulskiego Stanisława Stadnickiego (siostrzeńca Andrzeja i Samuela Zborowskich), który usiłował doprowadzić do przeniesienia wiosennego jarmarku z Rzeszowa do własnego Łańcuta. Utarczki Ligezy z Diabłem łańcuckim trwały pięć lat, a zakończyły się w 1605 r. bitwą stoczoną w Przemyślu przez ludzi obu adwersarzy. Możemy przyjąć, że spór z dziedzicem Łańcuta został rozstrzygnięty na korzyść Mikołaja Spytka, gdyż Stadnicki zaniechał od tej pory niepokojenia kupców udających się na rzeszowski jarmark. W 1603 r. kasztelan czechowski uwikłał się z kolei w groźny spór sąsiedzki ze swoim stryjecznym bratankiem, Andrzejem Ligezą z Piotraszówki. Zaczęło się od napadu Andrzeja na zamek rzeszowski i zrabowania tam należących do Mikołaja Spytka ruchomości. W odpowiedzi kasztelan najechał i spustoszył należące do Andrzeja wsie Zwiężyca i Stara Niwa. W czerwcu tego samego roku dziedzic Piotraszówki raz jeszcze najechał Rzeszów, spalił przedmieścia, zdobył i zrabował zamek, a następnie przez kilka dni dopuszczał się wszelkich możliwych gwałtów na mieszkańcach

³² Por. *Urzędnicy sandomierscy*, nr 122 (kasztelania czechowska); A. Przyboś, *Ligeza...*, s. 319; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIV, s. 256; AGAD, MK 137, f. 79v–81 (cesja Żydaczowa na rzecz M.S. Ligezy); MK 148, f. 110v–112 (konsens królewski na cesję starostwa żydaczowskiego na osobę J. Żółczyńskiego z 30 VI 1603 r.), f. 117v–119 (starostwo bieckie dla M.S. Ligezy); ANK, CCR, nr 680, s. 1223–1224, 1227 (tu dobra nieruchomości i ruchome, które przypadły M.S. Ligezie na mocy aktu podziałowego z 23 VI 1600 r.); M. Lubczyński, *Majątek...*, s. 160–161 (tu o umowie z J. Żółczyńskim); K. Chłapowski, *Starostowie...*, s. 120, 147; R. Borkowski, *Początki Głowowa, dzisiejszego Głogowa Małopolskiego*, „Rocznik Kolbuszowski” 2016, t. XVI, s. 312 (tu o kupnie dóbr głowowskich).

rzeszowskich. Poszkodowany kasztelan czechowski wytoczył, rzecz jasna, proces Andrzejowi. Jego rozstrzygnięcie miało nastąpić w roku 1604 na rokach ziemskich przeworskich. Obaj adwersarze udali się do Przeworska na czele dużych sił zbrojnych i stoczyli tu formalną bitwę, w której Mikołaj Spytek stracił sześciu, a Andrzej 21 żołnierzy. W drodze do grodu przemyskiego, gdzie obie strony zamierzały prezentować zwłoki poległych, ludzie kasztelana odbili 15 ciał żołnierzy Andrzeja, tak że ten mógł w Przemyśle potwierdzić urzędowo jedynie śmierć sześciu swoich ludzi. Wkrótce potem doszło zapewne do ugody między zwaśnionymi krewniakami³³.

W późniejszych latach Mikołaj Spytek Ligęza nie musiał już uciekać się do przemocy dla rozstrzygnięcia sporów z sąsiadami. Również w opisanych wyżej przypadkach bronił się tylko, gdy był atakowanym. Od chwili pojawienia się na scenie politycznej Ligęza prezentował postawę regalistyczną. Konsekwentnie popierał też działania podejmowane przez Zygmunta III. Pozostał stronnikiem króla zarówno w czasie rokoszu sandomierskiego, jak i w latach późniejszych. Dzięki takiej postawie Mikołaj Spytek Ligęza doczekał się licznych dowodów łaski królewskiej. W 1612 r. został kasztelanem żarnowskim. W roku 1614 jego siostra cioteczna, Elżbieta z Konicpolskich Ossowska, kasztelanowa zawichojska, odstąpiła mu za zgodą króla starostwo ropczyckie. Dnia 25 stycznia 1619 r. Zygmunt III obdarzył go wreszcie urzędem kasztelana sandomierskiego. Około 1615 r. Mikołaj Spytek Ligęza ożenił się po raz drugi. Jego wybranką została Zofia Krasińska h. Ślepowron (zm. 1642), córka wojewody płockiego Stanisława (zm. 1617) i jego drugiej żony, Anny Michowskiej h. Rawicz. W maju 1624 r. Ligęza oraz jego żona podjęli nieudaną próbę przejęcia tenuty ryczywolskiej z rąk Marcjana Chełmskiego. Dnia 18 października tego roku kasztelan ustanowił opiekunów dla swoich nieletnich córek z drugiego małżeństwa. Dla ich matki, Zofii z Krasińskich, uzyskał od Władysława IV 14 marca 1633 r. *ius communicativum* na starostwo ropczyckie³⁴.

³³ Por. W. Łoziński, *op. cit.*, t. II, s. 153–158, 264–266; J. Pęcowski, *op. cit.*, s. 27; AGAD, MK 144, f. 93v–94 (protestacja M. Ligęzą przeciwko S. Stadnickiemu w sprawie jarmarku rzeszowskiego z 24 III 1600 r.).

³⁴ Por. A. Przyboś, *Ligęza...*, s. 320; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIV, s. 256; *Urzednicy sandomierscy*, nr 639 (kasztelania sandomierska), nr 1382 (kasztelania żarnowska); K. Chłapowski, *Starostowie...*, s. 129; AGAD, MK 157, f. 38v–39v (konsens dla E. z Konicpola Ossowskiej na cesję starostwa ropczyckiego M.S. Ligęzie z 20 II 1614 r.); MK 163, f. 143v–144v (nominacja na kasztelanie sandomierską); MK 172, f. 237–237v (konsens dla M. Chełmskiego na cesję tenuty

Przez cały ten czas Mikołaj Spytek Ligęza powiększał swój stan posiadania. W 1611 r. wraz z dwiema siostrami i dziećmi zmarłego brata Jana odziedziczył po matce klucz zgłobieński. Ostatecznie, w wyniku długotrwałych zabiegów i licznych procesów sądowych, w jego posiadaniu znalazła się większość dóbr ziemskich należących niegdyś do Elżbiety z Jordanów, czyli: Niechobrz z folwarkiem, Kamieńskie, Zabierzów z folwarkiem, Nockowa z folwarkiem, Wiśniowa z folwarkiem i pół Olchowy z folwarkiem. W 1628 r. kasztelan sandomierski kupił z kolei od Mikołaja Rafała Kostki miasto Sędziszów z przedmieściem oraz wsie Ługowa Wola, Piaszkowa Wola, Kawęczyn i Grzymalińskie w powiecie pilzneńskim. Już 24 lipca tego roku kasztelan sandomierski uzyskał przywilej królewski na ustanowienie jarmarku w Sędziszowie. Według danych zamieszczonych w rejestrze poborowym powiatu pilzneńskiego z 1629 r. Mikołaj Spytek Ligęza był tu właścicielem dwóch miast i 19 wsi, w których uprawiano około 228 łanów ziemi. Pod względem opłaconego podatku (1319 florenów 8 groszy) ustępował nieznacznie tylko właścicielowi połowy „hrabstwa tarnowskiego”, młodemu ordynatowi ostrogskiemu Władysławowi Dominikowi ks. Zasławskiemu, który wniósł pobór w wysokości 1332 florenów 4 groszy i 12 denarów. W tym samym roku w powiecie sandomierskim odnotowano w rękach Ligęzy trzy wsie całe i jedną część wsi (21 łanów ziemi), z których opłacił podatek w wysokości 114 florenów 13 groszy 6 denarów. Pod względem wysokości wniesionego poboru kasztelan sandomierski zajmował 18 miejsce na liście największych posiadaczy ziemskich na terenie tego powiatu. Dodajmy wreszcie, że Mikołaj Spytek Ligęza wyjątkowo niechętnie decydował się na sprzedaż dóbr ziemskich. Odziedziczoną po ojcu wieś Włostowice w powiecie proszowskim odstąpił w 1604 r. Zbigniewowi Ossolińskiemu tylko dlatego, że kasztelan wiślicki kupił ją wcześniej od Ossolińskich z zastrzeżeniem, że będą mogli odkupić tę wioskę za sumę sprzedaży. W późniejszym czasie Ligęza wyzbył się także połowy Łapszowa³⁵.

ryczywolskiej M.S. Ligęzie i Zofii z Krasieńskich z 20 V 1624 r.); MK 180, f. 120v-121 (*ius communicativum* na Ropczyce dla Z. z Krasnego Ligęziny); ANK, CB, nr 42, s. 585-587 (ustanowienie opieki dla córek M.S. Ligęzy z drugiego małżeństwa).

³⁵ Por. M. Lubczyński, *Majątek...*, s. 159-160; AGAD, MK 177, f. 30-30v (zgoda króla na ustanowienie jarmarku w Sędziszowie); Z. Anusik, *Struktura własności ziemskiej w powiecie pilzneńskim w roku 1629*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2011, R. X, nr 2, s. 85-87. Gwoli wyjaśnienia dodać trzeba, że w rejestrze

Pod koniec lat dwudziestych XVII w. Mikołaj Spytek Ligęza był jednym z najpotężniejszych magnatów w Małopolsce właściwej. W swoich dobrach prywatnych miał trzy miasta i ponad 60 wsi. Do tego należy doliczyć użytkowane przez niego królewszczyny, czyli starostwo bieckie (dwa miasta i co najmniej 21 wsi), starostwo ropczyckie (jedno miasto, 12 wsi i pięć folwarków), część starostwa żydaczowskiego (15 wsi i pięć folwarków), wsie Turza i Tuszyńska oraz dobra krzesłowe kasztelanii sandomierskiej (osiem wsi). W sumie zatem kasztelan sandomierski czerpał dochody z trzech miast i nie mniej niż 58 wsi domeny. Jego jedyną troską był fakt, że nie miał męskiego dziedzica swojej ogromnej fortuny. Z pierwszą żoną, Elżbietą z Kormanickich miał podobno dwóch synów, ale zmarli oni we wczesnym dzieciństwie. Druga żona, Zofia z Krasieńskich urodziła mu córki Zofię Pudencjanę i Konstancję. Przekonany o świetności i starożytności swojego rodu, pan na Rzeszowie chciał doprowadzić do tego, aby przynajmniej część jego majątku pozostała w rękach Ligęzów. Z tego właśnie powodu 10 lutego 1630 r. w zamku rzeszowskim zawarł układ ze swoim dalszym krewnym, podskarbinem wielkim koronnym Hermolausem Ligęzą i jego synem Gabrielem Kilianem. Na mocy podpisanej wówczas intercyzy młody Ligęza miał poślubić starszą córką kasztelana sandomierskiego, Zofię Pudencjanę. Rychłą śmierć Gabriela Kiliana przekreśliła jednak te plany³⁶.

poborowym powiatu pilzneńskiego z 1629 r., z którego korzystał autor, pominięto niektóre wsie należące niewątpliwie do Ligęzy, a uznano za jego własność nienależące do niego z pewnością wsie Zgłobień i Zgłobień Nowy. Por. też Z. Anusik, *Własność ziemska w powiecie sandomierskim w roku 1629*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2012, R. XI, nr 2, s. 60–61; ANK, CCR, nr 680, s. 1224 (tu o warunkowym nabyciu Włostowic od Ossolińskich); Z. Ossoliński, *Pamiętnik*, oprac. J. Długosz, Warszawa 1983, s. 44, 164–165.

³⁶ Por. Z. Anusik, *Struktura...*, s. 85–87 (tu m.in. informacja, że w dobrach królewskich na terenie powiatu pilzneńskiego M.S. Ligęza użytkował jedno miasto i 14 wsi, w których było ponad 251 łanów kmiecych); idem, *Własność...*, s. 60–61; M. Lubczyński, *Majątek...*, s. 161–162; K. Chłapowski, *Przynależność...*, s. 94 (tu w starostwie bieckim dwa miasta i 27 wsi); *Rejestr poborowy województwa krakowskiego z roku 1629*, oprac. W. Domin, J. Kolasa, E. Trzyna, S. Żyga, red. S. Inglot, Wrocław 1956, tabl. V po s. XL (tu w starostwie bieckim 21 wsi i 115,75 łanu kmiecego); AGAD, MK 180, f. 120v–121 (tu jedno miasto, 12 wsi i pięć folwarków w starostwie ropczyckim); W. Pałucki, *Przynależność własnościowa osad*, [w:] *Atlas historyczny Polski. Województwo sandomierskie...*, cz. 2, s. 90 (tu o uposażeniu kasztelanów sandomierskich); K. Niesiecki, *op. cit.*, t. VI, s. 96–97; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIV, s. 256; A. Przyboś, *Ligęza...*, s. 321.

Poszukując odpowiedniego kandydata do ręki swojej córki, Mikołaj Spytek Ligęza zwrócił uwagę na młodego ordynata ostrońskiego, Władysława Dominika ks. Zasławskiego (ok. 1615–1656). Syn wojewody kijowskiego Aleksandra (zm. 1629) i Eufrozyny ks. Ostrońskiej (zm. 1628), spadkobierca ogromnej fortuny swojego dziadka macierzystego, kasztelana krakowskiego Janusza ks. Ostrońskiego, był on bez wątpienia jednym z najpotężniejszych magnatów w całej Rzeczypospolitej. W tym samym czasie opiekunowie nastoletniego ordynata, biskup krakowski Andrzej Lipski h. Grabie (zm. 1631) i ówczesny biskup kijowski Bogusław Radoszewski h. Oksza (zm. 1638), również zaczęli się rozglądać za żoną dla swojego pupila. Starsza córka bardzo zamożnego kasztelana sandomierskiego wydała im się odpowiednią partią dla ich podopiecznego. Po uzgodnieniu warunków przyszłego mariażu, w sierpniu 1631 r. spisano w Lublinie intercyzę przedślubną. Zofia Pudencjanna miała otrzymać w posagu 60 tys. florenów w gotówce i 10 tys. w klejnotach. Księcia zobowiązano zaś do zabezpieczenia oprawy posagu na połowie jego dóbr, zeznania aktu dożywocia z małżonką oraz do nabycia nowej majątności dziedzicznej o wartości przynajmniej 200 tys. florenów „dla reformacji i dożywocia tego”. Ślub miał się odbyć w Rzeszowie w pierwszą niedzielę po św. Michale (5 października) 1632 r. Dotrzymanie warunków zawartej wówczas umowy obwarowano zakładem w wysokości 150 tys. florenów³⁷.

W związku z planowanym wydaniem Zofii Pudencjanny za księcia Zasławskiego, naśladując przykład własnego ojca, 5 grudnia 1631 r. Mikołaj Spytek Ligęza dokonał podziału swoich dóbr ziemskich między obie córki. Już 9 grudnia tego roku kasztelan sandomierski roborował akt podziałowy w grodzie krakowskim. Na mocy zawartych tu postanowień Zofia Pudencjanna otrzymać miała cztery klucze dóbr: rzeszowski, głowowski, krasiński i sędziszowski położone w powiatach przeworskim i pilzneńskim. W skład majątności rzeszowskiej wchodziły: zamek w Rzeszowie zwany Ligęzowem, folwark zamkowy, miasto Rzeszów, Przedmieście z osiadłymi tam

³⁷ Por. W. Łoziński, *op. cit.*, t. II, s. 158–160; M. Lubczyński, *Majątek...*, s. 162; J. Pietrzak, *Księżna dobrodziejka. Katarzyna z Sobieskich Radziwiłłowa (1634–1690)*, Warszawa 2016, s. 72; Z. Anusik, *Glosa do dziejów rodu książąt Ostrońskich*, (Rec.: Tomasz Kempa, *Dzieje rodu Ostrońskich*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2003, ss. 194), „Przegląd Nauk Historycznych” 2008, R. VII, nr 1, s. 196–201 (tu o majątku Janusza ks. Ostrońskiego, który władał dobrami obejmującymi 42 miasta i około 560 wsi).

kmieciami oraz wsie: Stara Niwa, Staromieście z folwarkiem, Drabinianka z folwarkiem, Zwiężczyca z folwarkiem, Niechobrz Wielki z folwarkiem, Kamieńskie, Zabierzów z folwarkiem, Świńcza z dwoma folwarkami i Wolica z folwarkiem. Klucz głowowski tworzyły: miasto Głowów, „wałami i basztami potężnymi obwiedzione” oraz wsie: Rudna z folwarkiem, Rudna (druga) z folwarkiem, Przybyszówka z dwoma folwarkami (Wielkim i Sroczkowskim), Gumniska, Bzianka, Kilianówka z folwarkiem, Rogoźnica, Zgniła Wola, Styków i Ogniwna. Klucz krasieński obejmował wsie: Krasne z folwarkiem, Malawa z folwarkiem, Wilkowyja z folwarkiem, Powietna, folwark Wielki w Zalesiu, Stróżów z folwarkiem i Zawadka. W skład klucza sędziszowskiego wchodziły natomiast: miasto Sędziszów, „wałami i basztami otoczone”, z dworem, Przedmieście Sędziszowskie, „na którym są poddani”, folwark Wielki przy dworze sędziszowskim oraz wsie: Piaskowa Wola, Ługowa Wola, Kawęczyn, Siedlec z folwarkiem, Nockowa Wielka z folwarkiem, Grzymalińskie z folwarkiem, Wiśniowa z folwarkiem i pół Olchowy z folwarkiem³⁸.

Dla młodszej córki, Konstancji kasztelan sandomierski przeznaczył w pierwszym rzędzie stare dobra rodowe położone w powiatach pilzneńskim i wiślickim, czyli klucz dąbrowski i gorzycki. Pierwszy z nich tworzyły wsie: Dąbrowa z folwarkiem i dworem i z zamkiem „nowo murowano zaczęty”, Brnik z folwarkiem, Szarwark z folwarkiem, Nieczajna z folwarkiem, Radgoszcz z folwarkiem, Żdźary, Kaczówka, Wólka Ligezówka, Wólka Świnia Krzywda, Wólka Malecz. W skład klucza gorzyckiego wchodziły natomiast wsie: Gorzyce z folwarkiem, Otfinów z folwarkiem, Wielopole z folwarkiem, Siedliszowice z folwarkiem, Czyżów, Pilcza, Adamierz, Wólka Bucze, Borek, Wólka Dąbrowska, Wólka Bobreczek Gorzycki, folwark Diament „przeniesiony na grunt janikowski i pierszycki, bo rzeka Dunajec te Pierszyce wioskę zniosła” i Janikowice. Do działu Konstancji Ligezianki weszły również: wieś Skotniki z folwarkiem, część wsi Sikorzyce z folwarkiem, wieś Bogoria z folwarkiem (wszystkie w powiecie sandomierskim) oraz wieś Stragoborzyce z folwarkiem w powiecie krakowskim. Rzecz jasna przypadające im w dziale dobra obie kasztelanki miały objąć dopiero po śmierci Mikołaja Spytka Ligezy. Miały również pozostawić w rękach matki (aż do jej zejścia z tego świata) te wszystkie majątności, na których kasztelan sandomierski zapisał jej dożywocie³⁹.

³⁸ Por. ANK, CCI, nr 234, s. 2127–2129, 2132.

³⁹ Por. *ibidem*, s. 2129–2132.

Po roku 1631 skład majątności kasztelana sandomierskiego się nie zmienił. Na podstawie omówionego aktu podziałowego możemy więc stwierdzić, że u schyłku życia Mikołaj Spytek Ligęza dysponował majątkiem, który składał się z dwóch zamków (jeden był dopiero w budowie), trzech miast, 59 wsi całych, dwóch części wsi oraz 39 folwarków. Dokonany przez niego podział dóbr ziemskich między córki wyraźnie faworyzował starszą z nich. We włościach zapisanych Zofii Pudencjannie znajdowały się bowiem: jeden zamek, trzy miasta, 34 wsie całe, jedna część wsi i 25 folwarków. W majątkach, które przyspaść miały w przyszłości Konstancji, był natomiast jeden zamek w budowie, a do tego jedynie 25 wsi całych, jedna część wsi oraz 14 folwarków. Mariusz Lubczyński obliczył, że w dobrach należących do Mikołaja Spytka Ligęzy jego poddani uprawiali aż 481 łany kmiece, z czego w majątkach, które objąć miała Zofia Pudencjanna, było tych łanów 351, a we wsiach przeznaczonych dla Konstancji tylko 130. Wartość schedy, która przyspaść miała w udziale starszej kasztelance sandomierskiej, szacowano na ogromną sumę 700 tys. florenów. Co zaś wydaje się najważniejsze, dobra kasztelana sandomierskiego nie były obciążone żadnymi długami. Co ciekawe, zagrożony koniecznością wypłaty sporego odszkodowania, Władysław Dominik ks. Ostrogski-Zasławski nie wypełnił warunków zawartej z Ligęzą umowy i zamiast na wesele do Rzeszowa pojechał w towarzystwie biskupa kijowskiego Bogusława Radoszewskiego na sejm elekcyjny do Warszawy. Przełożone z winy księcia zaślubiny odbyły się dopiero 12 czerwca 1633 r., niemal w przededniu wyjazdu młodego magnata w podróż edukacyjną po krajach Europy Zachodniej. Dnia 28 czerwca tego roku ordynat ostrogski opłacił 70 tys. florenów posagu Zofii Pudencjanny na dobrach Łąka w powiecie przeworskim i zapisał jej dożywocie na wszystkich swoich majątkach. Po powrocie księcia do kraju stosunki między małżonkami od razu się popsęły. Przyczyną była oziębłość ordynata i zaniedbywanie przez niego żony. Mikołaj Spytek Ligęza wręcz oskarżał zięcia o impotencję i zarzucał mu, że kilka lat po ślubie nie skonsumował jeszcze małżeństwa. W końcu zdesperowana Zofia Pudencjanna zdecydowała się opuścić męża i uciekła od niego do ojcowskiego Rzeszowa⁴⁰.

⁴⁰ Por. M. Lubczyński, *Majątek...*, s. 161–163 (tu m.in. stwierdzenie, że M.S. Ligęza był u schyłku 1631 r. właścicielem dwóch zamków, trzech miast, 63 wsi i 38 folwarków); B. Kumor, *Radoszewski (Boksa-Radoszewski) Bogusław*,

Kilka miesięcy przed śmiercią Mikołaj Spytek Ligęza wydał za mąż swoją młodszą córkę. Dnia 18 maja 1637 r. uzgodnił w Krakowie z wojewodą ruskim Stanisławem Lubomirskim h. Szreniawa (zm. 1649) treść intercyzy (roborowanej tego samego dnia w grodzie krakowskim) dotyczącej małżeństwa Konstancji ze średnim synem wojewody i nieżyjącej już Zofii ks. Ostrogskiej (zm. 1622), starostą sądeckim Jerzym Sebastianem. Dotrzymanie zawartej wówczas umowy strony obwarowały zakładem w wysokości 140 tys. florenów. Ślub młodej pary odbył się zapewne jeszcze w maju. Już 5 czerwca 1637 r. strony stawily się bowiem ponownie w grodzie krakowskim, gdzie roborowano kilka kolejnych umów. Wojewoda ruski zezwolił, aby syn oprowił 70 tys. florenów posagu żony oraz drugie tyle jej wiana na kluczu nawojowskim (24 wsie) w powiecie czchowskim oraz dobrach przeworskich (jedno miasto i 13 wsi) w ziemi przemyskiej. Stanisław Lubomirski ustąpił też na rzecz syna z klucza przeworskiego, który był dziedzictwem matki Jerzego Sebastiana. Starosta sądecki ze swej strony dokonał oprawy posagu i wiana Konstancji Ligęzianki na dobrach nawojowskich i przeworskich oraz zeznał wraz z żoną zapis wzajemnego dożywocia na wszystkich dobrach nieruchomych i ruchomych. Mikołaj Spytek Ligęza wymógł z kolei na zięciu, aby podpisał on zobowiązanie, że w razie śmierci żony nie będzie darowywał, sprzedawał, zastawiał ani też zadłużał należących do niej dóbr bez zgody kasztelana sandomierskiego i jego żony, a na wypadek ich śmierci bez zgody miecznika przemyskiego Pawła Ligęzy oraz Jana Ligęzy z Brzeżnicy. Gdyby zaś i oni zmarli, pieczę nad dobrami po Konstancji sprawować mieli kasztelan ciechanowski Jan i starosta płocki Ludwik Krasińscy. Tego samego dnia Jerzy Sebastian Lubomirski skwitował Mikołaja Spytkę Ligęzę z 70 tys. florenów posagu żony, a kasztelan sandomierski zatwierdził wszystkie umowy zawarte z zięciem i córką⁴¹.

Dnia 4 sierpnia 1637 r. Mikołaj Spytek Ligęza sporządził w Dąbrowie testament. Wydał w nim szczegółowe dyspozycje dotyczące pochówku w kościele bernardynów w Rzeszowie. Poczynił też sporo zapisów dla różnych instytucji kościelnych. Pamiętał

[w:] *PSB*, t. XXIX, Wrocław 1986, s. 748; A. Przyboś, *Rzeszów...*, s. 130–132; J. Pietrzak, *op. cit.*, s. 72–73; W. Łoziński, *op. cit.*, t. II, s. 160.

⁴¹ Por. ANK, CCI, nr 245, s. 550–552, 699–717; A. Kersten, *Lubomirski Jerzy Sebastian*, [w:] *PSB*, t. XVIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1973, s. 15 (tu błędna informacja, że Lubomirski ożenił się z Ligęzianką w 1640 r.).

także o ufundowanych przez siebie szpitalach, czyli przytułkach dla ubogich w Rzeszowie, Staromieściu, Przybyszówce, Świńczy, Sędziszowie, Głowowie, Nockowej, Zabierzowie, Krasnym, Malawie, Dąbrowie, Otfinowie i Skotnikach, które polecił trosce i staraniu swoich spadkobierców. Zniechęcony do Władysława Dominika ks. Ostrońskiego-Zasławskiego, zawarł w swojej ostatniej woli sformułowanie, które pozwalało młodszej córce i jej mężowi wystąpić przeciwko postanowieniom dokonanego w 1631 r. podziału dóbr ziemskich („jeśliby która miała krzywdę w dziale swoim i szkodę”). Dzielać zaoszczędzone przez siebie pieniądze, kasztelan sandomierski stwierdził, że pozostawia spadkobiercom 100 tys. florenów w gotówce. Z tego 20 tys. dukatów kazał podzielić w równych częściach między żonę i córki, 3000 dukatów zapisał królowi, a 2000 dukatów polecił przekazać temu dygnitarzowi, który wyjedna u króla przywileje na starostwa bieckie i żydaczowskie dla krewnych Mikołaja Spytka z domu Ligezów. Drugie 100 tys. florenów przeznaczył kasztelan na cele charytatywne, polecając ulokować te pieniądze na jakiejś majątności kościelnej tak, aby odsetki od tej kwoty dawały około 7000 florenów rocznie. Większość swoich ruchomości zapisał żonie i młodszej córce. Pamiętał też o sługach i dalszych krewnych z rodziny Ligezów. Testament został podpisany przez kasztelana sandomierskiego, jego żonę, określoną mianem „pierwszej egzekutorki”, oraz przez podstarościego bieckiego Joachima Kurdwanowskiego. Kilkanaście dni później Mikołaj Spytka Ligeza już nie żył. Zmarł krótko przed 22 sierpnia 1637 r.⁴²

Na wieść o śmierci kasztelana sandomierskiego Władysław Dominik ks. Ostroński-Zasławski (wówczas koniuszy koronny) zajął zbrojnie zamek rzeszowski, gdzie miał zrabować zgromadzone przez teścia skarby. Obsadził również swoimi załogami Głowów i Sędziszów. Zajął też prawdopodobnie Dąbrowę i Gorzyce, czyli włości, które miały przypaść Konstancji z Ligezów Lubomirskiej. Spór między księciem koniuszym a jego szwagrem, starostą sądeckim Jerzym Lubomirskim został rozstrzygnięty w 1638 r. przez specjalną komisję, która nakazała ordynatowi ostrońskiemu zwrócić Konstancji Lubomirskiej dobra przeznaczone dla niej przez ojca w dziale dokonanym w grudniu 1631 r. Nie oznaczało to jednak wcale, że córki kasztelana sandomierskiego weszły wówczas

⁴² Por. *Testament Mikołaja Spytka...*, s. 91–102; W. Łoziński, *op. cit.*, t. II, s. 162; A. Przyboś, *Ligeza...*, s. 320 (tu błędna informacja, że Ligeza zmarł w maju 1637 r., a jego pogrzeb odbył się 19 tego miesiąca).

w posiadanie wszystkich zapisanych im przez ojca posiadłości. Na części z nich dożywocie miała bowiem ich matka, która wyszła po raz drugi za mąż za wojewodę sandomierskiego Krzysztofa Ossolińskiego. Zarówno Zasławscy, jak i Lubomirscy zgłaszali pod adresem Zofii z Krasieńskich 1^o v. Ligęzinie 2^o v. Ossolińskiej różnego rodzaju pretensje, pozywając ją m.in. o zwrot 33 tys. dukatów i 52 tys. florenów, które miała bezprawnie przejąć ze spadku po Mikołaju Spytku Ligęzie. Nie mogąc się zaś doczekać objęcia wszystkich zapisanych im w 1631 r. przez kasztelana sandomierskiego posiadłości, Lubomirscy dokonali w 1640 r. zajazdu dóbr trzymanyh przez Zofię z Krasnego. Dnia 12 czerwca tego roku Ossolińska złożyła w grodzie lubelskim protestację przeciwko wojewodzie krakowskiemu Stanisławowi i staroście sądeckiemu Jerzemu Sebastianowi Lubomirskim, oskarżając ich o zajęcie zbrojną ręką Dąbrowy oraz całej włości gorzyckiej. Można sądzić, że spór o te majątki wygasł dopiero wraz ze śmiercią Zofii z Krasieńskich Ossolińskiej, która zmarła w 1642 r.⁴³

Po śmierci Zofii z Krasieńskich Ossolińskiej każda z jej córek otrzymała te dobra, które przeznaczył dla niej ojciec w roku 1631. Konstancja z Ligęzów Lubomirska zesła z tego świata w 1648 r. W roku następnym zmarła bezpotomnie jej starsza siostra, Zofia Pudencjanna. Wniesione przez nią dobra trzymał na mocy zapisu wzajemnego dożywocia owdowiały Władysław Dominik ks. Ostrogski-Zasławski, który 14 lipca tego roku otrzymał nominację na urząd wojewody krakowskiego. Był on w owym czasie bezsprzecznie właścicielem największego latyfundium w Koronie, w skład którego wchodziły 52 miasta i przynajmniej 830 wsi. Ordynat ostrogski był jednak fatalnym gospodarzem i paradoksalnie, cierpiał na chroniczny brak gotówki. Trzeba również pamiętać o tym, że większość jego dóbr leżała na terenach ogarniętych od 1648 r. kozacko-chłopskim powstaniem Bohdana Chmielnickiego. W tej sytuacji możliwa do przeprowadzenia okazała się transakcja, którą zaproponował szwagrowi Jerzy Sebastian Lubomirski. Ten ostatni, mając z Konstancją Ligęzianką czterech synów i córkę, od dłuższego już czasu konsekwentnie dążył do przejęcia wszystkich dóbr po teściu. W 1653 r. osiągnął wreszcie swój cel. W zamian za uzgodnione odszkodowanie pieniężne oraz cesję starostwa przemyskiego wojewoda krakowski zrezygnował na rzecz Jerzego Sebastiana

⁴³ Por. W. Łoziński, *op. cit.*, t. II, s. 161; Archiwum Państwowe w Lublinie, Grodzkie lubelskie, relacje, nr 69, k. 443–444v.

Lubomirskiego, wówczas już marszałka wielkiego koronnego, z Rzeszowa, Głowowa, Sędziszowa i Krasnego. W ten sposób wszystkie majątki tworzące niegdyś latyfundium Mikołaja Spytka Ligezy trafiły w ręce Lubomirskiego, który zarządzał nimi do swojej śmierci w 1667 r. w imieniu swoich dzieci, a wnuków kasztelana sandomierskiego, których temu ostatniemu nie było dane poznać: Stanisława Herakliusza, Aleksandra Michała, Hieronima Augustyna, Franciszka Sebastiana i Krystyny⁴⁴.

Bibliografia

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie [AGAD]

Archiwum Warszawskie Radziwiłłów, dz. V, sygn. 8476.

Metryka Koronna [MK] 76, 77, 78, 79, 82, 83, 85, 87, 90, 91, 95, 96, 99, 100, 105, 108, 111, 113, 115, 118, 134, 135, 136, 137, 144, 145, 146, 148, 150, 151, 157, 161, 163, 166, 172, 177, 180, 182.

Archiwum Narodowe w Krakowie [ANK]

Castrensia Biecensia [CB] nr 11, 12, 36, 42, 46.

Castrensia Cracoviensia Inscriptiones [CCI] nr 161, 177, 206, 207, 212, 234, 245, 254.

Castrensia Cracoviensia Relationes [CCR] nr 675, 680, 693.

Archiwum Państwowe w Lublinie

Grodzkie lubelskie, relacje nr 69.

Biblioteka Jagiellońska w Krakowie

rkps 6582 III.

Biblioteka Kórnicka PAN [BK PAN]

Teki Dworzaczka [TD]

Biblioteka Narodowa w Warszawie

Łuszczynski B.H., *Silva heraldica*, t. VII, rkps, sygn. IV 5582.

⁴⁴ J. Pęcowski, *op. cit.*, s. 42 (tu informacja, że J.S. Lubomirski 6 VIII 1653 r. wydał w Łąncucie przywilej dla Rzeszowa); J. Długosz, *Latyfundia Lubomirskich w XVII wieku (powstanie – rozwój – podziały)*, Opole 1997, s. 93; Z. Anusik, *Dole i niedole Jerzego Sebastiana Lubomirskiego*, [w:] *idem*, *Studia...*, s. 237; *idem*, *Szlachta braclawska w 1629 roku*, [w:] *ibidem*, s. 21–25 (tu o latyfundium W.D. ks. Ostrońskiego-Zasławskiego); A. Kersten, *op. cit.*, s. 19.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

- Cui contingit nasci, restat mori. Wybór testamentów staropolskich z województwa sandomierskiego*, oprac. M. Lubczyński, J. Pielas, H. Suchojad, Warszawa 2005.
- Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. V, Lipsk 1840.
- Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. VI, Lipsk 1841.
- Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. VIII, Lipsk 1841.
- Ossoliński Z., *Pamiętnik*, oprac. J. Długosz, Warszawa 1983.
- Pamiętniki o Koniecpolskich. Przyczynek do dziejów polskich XVII wieku*, wyd. S. Przyłęcki, Lwów 1842.
- Paprocki B., *Herby rycerstwa polskiego*, wyd. K.J. Turowski, Kraków 1858.
- Rejestr poborowy województwa krakowskiego z roku 1629*, oprac. W. Domin, J. Kolasa, E. Trzyna, S. Żyga, red. S. Inglot, Wrocław 1956.
- Starowolski S., *Monumenta Sarmatarum*, Cracoviae 1655.
- Trepka Nekanda W., *Liber generationis plebeanorum („Liber chamorum”)*, wyd. W. Dworzaczek, J. Bartyś, Z. Kuchowicz, cz. 1 (*Wstępy wydawców i tekst*), Wrocław 1963.
- Źródła dziejowe*, t. XIV (*Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*), *Małopolska*, t. III, wyd. A. Pawiński, Warszawa 1886.
- Źródłopisma do dziejów unii Korony Polskiej i W.X. Litewskiego*, cz. 2, oddział I, wyd. A.T. Działyński, Poznań 1861.

OPRACOWANIA

- Anusik Z., *Dobra ziemskie książąt Zbaraskich w XVI i XVII wieku*, [w:] Z. Anusik, *Studia i szkice staropolskie*, Łódź 2011, s. 495–552.
- Anusik Z., *Dole i niedole Jerzego Sebastiana Lubomirskiego*, [w:] Z. Anusik, *Studia i szkice staropolskie*, Łódź 2011, s. 218–267.
- Anusik Z., *Głosa do dziejów rodu książąt Ostrogskich*, (Rec.: Tomasz Kempa, *Dzieje rodu Ostrogskich*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2003, ss. 194), „Przegląd Nauk Historycznych” 2008, R. VII, nr 1, s. 127–210.
- Anusik Z., *Kilka uwag o dziejach rodu Zborowskich w XVI wieku. Na marginesie książki Ewy Dubas-Urwanowicz*, (Rec.: Ewa Dubas-Urwanowicz, *Mężowie stanu, awanturnicy czy zdrajcy? Dzieje rodu Zborowskich w XVI wieku*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2018, ss. 793), „Przegląd Nauk Historycznych” 2018, R. XVII, nr 2, s. 285–325.
- Anusik Z., *Krąg rodzinny Katarzyny z Sienna Myszkowskiej (zm. 1619), podczażyny lubelskiej. Studium genealogiczno-obyczajowe*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2020, R. XX, nr 2, s. 245–280.
- Anusik Z., *Latyfundia książąt Zbaraskich w XVI i XVII wieku*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2009, R. VIII, nr 1, s. 17–77.
- Anusik Z., *Struktura własności ziemskiej w powiecie pilźnieńskim w roku 1629*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2011, R. X, nr 2, s. 69–108.

- Anusik Z., *Szlachta braclawska w 1629 roku*, [w:] Z. Anusik, *Studia i szkice staropolskie*, Łódź 2011, s. 11–56.
- Anusik Z., *Własność ziemska w powiecie sandomierskim w roku 1629*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2012, R. XI, nr 2, s. 25–80.
- Biblioteka Kórnicka PAN [BK PAN], Teki Dworzaczka [TD], Monografie.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. I, Warszawa 1899.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. IV, Warszawa 1901.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. VII, Warszawa 1904.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. IX, Warszawa 1906.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. XI, Warszawa 1907.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. XIV, Warszawa 1911.
- Borkowski R., *Początki Głogowa, dzisiejszego Głogowa Małopolskiego*, „Rocznik Kolbuszowski” 2016, t. XVI, s. 295–318.
- Budka W., *Boner Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. II, Kraków 1936, s. 302.
- Byliński J., *Przerębski (Przerembski Stanisław)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXIX, Wrocław 1986, s. 2–4.
- Chłapowski K., *Przynależność własnościowa osiedli*, [w:] *Atlas historyczny Polski. Województwo krakowskie w drugiej połowie XVI wieku*, cz. 2 (Komentarz, indeksy), Warszawa 2008, s. 83–113.
- Chłapowski K., *Realizacja reform egzekucji dóbr (1563–1665). Sprawa zastawów królewskich małopolskich*, Warszawa 1984.
- Chłapowski K., *Starostowie w Małopolsce 1565–1668*, [w:] *Spółeczeństwo staropolskie: studia i szkice*, t. IV, red. A. Izydorczyk, A. Wyczański, Warszawa 1986, s. 105–178.
- Cynarski S., *Herbert Odnowski Mikołaj*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. IX, Wrocław–Warszawa–Kraków 1960–1961, s. 446–447.
- Długosz J., *Latyfundia Lubomirskich w XVII wieku (powstanie – rozwój – podziały)*, Opole 1997.
- Dunin-Wąsowiczowa A., *Mapa własności ziemskiej*, [w:] *Atlas historyczny Polski. Województwo sandomierskie w drugiej połowie XVI wieku*, cz. 2 (Komentarz, indeksy), Warszawa 1993, s. 99–111.
- Dworzaczek W., *Genealogia*, t. II (Tablice), Warszawa 1959.
- Dworzaczek W., *Hetman Jan Tarnowski. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego*, Warszawa 1985.
- Gmiterek H., *Stupecki Samuel*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXIX, Warszawa–Kraków 1999–2000, s. 113–115.
- Kamiński A., *Sierakowski Marcin z Bogusławic*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXVII, Warszawa–Kraków 1996–1997, s. 286–288.
- Kamiński A., *Jordan Spytek Wawrzyniec z Zakliczyna*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XI, Wrocław–Warszawa–Kraków 1964–1965, s. 282–283.
- Kamiński A., *Ligeza Piotr z Bobrku i Chrzanowa*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1972, s. 321–322.

- Kaniewska I., *Skotnicki Paweł*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXVIII, Warszawa–Kraków 1997–1998, s. 306–307.
- Kaniewska I., *Sobek Stanisław z Sulejowa*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXIX, Warszawa–Kraków 1999–2000, s. 454–457.
- Kaniewska I., *Starzechowski Wojciech*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XLII, Warszawa–Kraków 2003–2004, s. 393–394.
- Kersten A., *Lubomirski Jerzy Sebastian*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1973, s. 14–20.
- Kotarski H., *Konieczpolski Aleksander*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967–1968, s. 511–512.
- Kowalska H., *Ligeza Mikołaj z Bobrku*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1972, s. 318–319.
- Kumor B., *Radoszewski (Boksa-Radoszewski) Bogusław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXIX, Wrocław 1986, s. 747–748.
- Kutrzebianka K., *Dwa obrazy wotywnie w kościele parafialnym w Jordanowie*, „Prace Komisji Historii Sztuki” 1948, t. IX (Sprawozdania z posiedzeń za lata 1946 i 1947), s. 187–191.
- Libiszowska Z., *Konieczpolski Stanisław Przedbór*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967–1968, s. 522–523.
- Lubczyński M., *Linia bolesławsko-jurkowska Ligezów herbu Półkozic. Zarys dziejów*, [w:] *Szlachta i ziemianie między Wisłą a Pilicą. Studia z dziejów społeczno-gospodarczych*, red. J. Gapys, M. Nowak, J. Pielas, Kielce 2008, s. 9–39.
- Lubczyński M., *Majątek ziemski kasztelana sandomierskiego Mikołaja Spytka Ligezy*, [w] *Między Wisłą a Pilicą. Studia i materiały historyczne*, t. I, red. K. Bracha, S. Wiech, Kielce 2000, s. 149–166.
- Lubczyński M., *Początki rodziny Ligezów herbu Półkozic*, „Roczniki Historyczne” 1999, R. LXV, s. 27–52.
- Lubczyński M., *Tarło Zygmunt Scypion*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. LII, Warszawa–Kraków 2017–2019, s. 327–329.
- Łoziński W., *Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku*, t. II (Wojny prywatne), wyd. 5, Kraków 1957.
- Majewski W., *Odrzywolski Jan*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXIII, Wrocław 1978, s. 562–565.
- Małłek J., *Mortęski Ludwik*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXII, Wrocław 1977, s. 11–12.
- Pałucki W., *Przynależność własnościowa osad*, [w:] *Atlas historyczny Polski. Województwo sandomierskie w drugiej połowie XVI wieku*, cz. 2 (Komentarz, indeksy), Warszawa 1993, s. 87–98.
- Pęckowski J., *Dzieje miasta Rzeszowa do końca XVIII wieku: z 21 rycinami w tekście*, Rzeszów 1913.
- Pietrzak J., *Księżna dobrodziejka. Katarzyna z Sobieskich Radziwiłłowa (1634–1690)*, Warszawa 2016.
- Przyboś A., *Fundacje szpitalne Mikołaja Spytka Ligezy w XVII wieku*, „Roczniki Naukowo-Dydaktyczne WSP w Krakowie” 1962, Historia 2, s. 71–82.

- Przyboś A., *Ligeza Mikołaj Spytek*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1972, s. 319–321.
- Przyboś A., *Rzeszów na przełomie XVI i XVII wieku*, [w:] *Pięć wieków miasta Rzeszowa XIV–XVIII*, red. F. Błoński, Warszawa 1958, s. 63–158.
- Przyboś A., *Z przeszłości Rzeszowa. Wykład inauguracyjny prorektora profesora dra Adama Przybosia*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Studium Terenowego Krakowskiej WSP w Rzeszowie” 1964, Nauki Humanistyczne, z. 1, s. 17–26.
- Smoleński M., *Melsztyn. O zamku i jego panach, o kościołach i plebanach, z dodatkiem o Domostawicach*, Kraków 1888.
- Stoksik J., *Właściciele Chrzanowa od początku XVII wieku do 1 poł. XIX wieku i ich stosunek do miasta*, [w:] *Chrzanów: studia z dziejów miasta i regionu do roku 1939*, Chrzanów 1998, s. 113–152.
- Urzednicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Opaliński, H. Żerek-Kleszcz, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1993.
- Urzednicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. H. Gmiterek, R. Szczygieł, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992.
- Urzednicy województwa krakowskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. S. Cynarski, A. Falniowska-Gradowska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1990.
- Urzednicy województwa sandomierskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, A. Falniowska-Gradowska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1993.
-

NOTKA O AUTORZE:

Prof. dr hab. Zbigniew Anusik – kierownik Katedry Historii Nowożytnej w Instytucie Historii Uniwersytetu Łódzkiego, członek Komitetu Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk.

Zainteresowania naukowe: historia Polski i powszechna XVI–XVIII w., historia Szwecji XVI–XVIII w., stosunki polsko-szwedzkie w XVII–XVIII w., historia dyplomacji europejskiej w XVIII w., dzieje Wielkiej Rewolucji Francuskiej (1789–1799), elity dawnej Rzeczypospolitej, struktura własności ziemskiej w Rzeczypospolitej XVII w., genealogia polskich rodzin szlacheckich w XVI–XVIII w.



zbigniew.anusik@uni.lodz.pl